

Yrittäjyyden ja yrittäjämäisen asenteen tukeminen suomalaisissa korkeakouluissa

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:17

Yrittäjyyden ja yrittäjämäisen asenteen tukeminen suomalaisissa korkeakouluissa

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:17

Opetus- ja kulttuuriministeriö / Undervisnings- och kulturministeriet
Korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osasto / Högskole- och forskningspolitiska avdelningen
PL / PB 29
00023 Valtioneuvosto / Statsrådet
<http://www.minedu.fi/OPM/julkaisut>
ISBN 978-952-263-376-7 (PDF)
ISSN-L 1799-0327
ISSN 1799-0335 (PDF)

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä/
Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2015:17

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetus- ja kulttuuriministeriö

Julkaisun päivämäärä
6.10.2015

<p>Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)</p> <p>Selvityshenkilöt: Lotta Viljamaa VTK, Johanna Moisio HT</p>	<p>Julkaisun laji Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä</p>	
	<p>Toimeksiantaja Opetus- ja kulttuuriministeriö</p>	
	<p>Toimielimen asettamispvmm</p>	<p>Dnro</p>
<p>Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Yrittäjyyden ja yrittäjämäisen asenteen tukeminen suomalaisissa korkeakouluissa (Stödjande av företagande och entreprenöriellt förhållningsätt i finska högskolor)</p>		
<p>Julkaisun osat Muistio ja liite</p>		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Yrittäjyyden edistäminen on ollut jo vuosikymmenen suomalaisen korkeakoulupolitiikan tavoitteita. Opetusministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön korkeakoulupohjaisen yrittäjyyden edistämisen yhteistyöryhmä sai valmiiksi vuonna 2009 raportin (OPM2009:10) tahtotiloinen, jonka mukaan ”jokaisessa korkeakoulussa on hyväksytty toimintatapa, jossa kannustetaan ja tarjotaan valmiuksia yrittäjän uralle, synnytetään innovaatioita ja luodaan edellytyksiä yritysten kasvuille.” Lisäksi raportissa esitettiin lukuisia toimenpiteitä, joilla tämä visio on mahdollista saavuttaa. Vuonna 2014 opetus- ja kulttuuriministeriö teetti Lappeenrannan teknillisellä yliopistolla (LUT) selvityksen yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivojen (OPM2009:7) toteutumisesta eri koulutusasteilla. Selvityksestä kävi ilmi, että yrittäjyyden tukeminen näkyy hyvin eri tavoin korkeakoulujen toiminnassa ja siinä todettiin, että ennen uusien konkreettisten korkea-astetta koskevien yrittäjyystavoitteiden esittämistä korkeakoulujen nykykäytännöt asiassa on selvitettävä erikseen.</p> <p>Opetus- ja kulttuuriministeriö päätti tehdä keväällä 2015 kyselyn yliopistoille ja ammattikorkeakouluille selvittääkseen korkeakoulujen yrittäjyyttä tukevia toimintatapoja ja em. vision toteutumista. Kyselyn rakentamisessa käytettiin apuna OPM-raporttia vuodelta 2009, Euroopan komission HEInnovate -hanketta, joka perustuu komission ja OECD:n yrittäjämäisen korkeakoulun viitekehyselle, Lappeenrannan teknillisen yliopiston arviointia sekä Suomen Yrittäjien asiantuntemusta.</p> <p>Kyselyn tavoitteena oli saada tietoa erilaisista toimenpiteistä, joiden avulla korkeakoulut edistävät yrittäjyyttä ja yrittäjämäistä toimintatapaa. Kysely lähetettiin 39 korkeakoulun (14 yliopistoa, 24 ammattikorkeakoulua + MPKK) rehtorille, joita pyydettiin vastaamaan kyselyyn koko korkeakoulun näkökulmasta. Kyselyyn saadut 37 vastausta tulivat 35 korkeakoulusta, kaksi korkeakoulua lähetti kyselyyn useamman kuin yhden vastauksen. Vastaamatta jätti kaksi yliopistoa ja kaksi ammattikorkeakoulua.</p> <p>Verkkokysely oli luonteeltaan itsearviointi. Kysymykset oli aseteltu monivalintaväittäviksi, joihin vastattiin skaalalla 0–5 siitä näkökulmasta, miten hyvin tai huonosti väittämä kuvaa korkeakoulun tilaa. Väittämien perään oli jätetty tilaa täsmennyksille, esimerkeille ja avoimille kommentteille. Niiden lisäksi kyselyn lopussa oli viisi avointa kysymystä. Kyselyn aineistossa oli siis sekä määrällisiä että laadullisia elementtejä. Kyselyn vastauksia analysoitiin tarkastelemalla sekä kysymys- että vastaajakohtaisia keskiarvoja sekä vastausten hajontaa.</p> <p>Selvityksen keskeinen tulos on se, että ammattikorkeakoulut ovat yliopistoja edellä yrittäjyyden tukemisessa. Kuten em. LUT:in selvityksessäkin todetaan, erot korkeakoulujen välillä yrittäjyyden edistämässä ovat huomattavia ja vaihtelua on paljon. Kyselyn pohjalta muodostettiin luokitus, jossa korkeakoulut jaettiin sektoreittain kahteen luokkaan toimiansa mukaisesti: yrittäjämäinen yliopisto ja yrittäjyyttä tukeva yliopisto sekä yrittäjämäinen ammattikorkeakoulu ja yrittäjyyttä tukeva ammattikorkeakoulu. Luokat kertovat monipuolisesti eri tavoista tukea yrittäjyyttä ja auttavat ministeriötä seuraamaan yrittäjyyttä tukevien toimien edistymistä korkeakouluissa.</p>		
<p>Avainsanat yliopistot, ammattikorkeakoulut, yrittäjyys</p>		
<p>Sarjan nimi ja numero Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:17</p>	<p>ISSN-L 1799-0327 1799-0335 (PDF)</p>	<p>ISBN 978-952-263-376-7 (PDF)</p>
<p>Kokonaissivumäärä 38</p>	<p>Kieli suomi</p>	<p>Hinta</p> <p>Luottamuksellisuus julkinen</p>
<p>Jakaja --</p>		<p>Kustantaja Opetus- ja kulttuuriministeriö</p>

Presentationsblad

Utgivare
Undervisnings- och kulturministeriet

Utgivningsdatum
6.10.2015

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare)	Typ av publikation Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar		
Utredningspersoner: Lotta Viljamaa (PK), Johanna Moisio (Dr i adm. vetensk.)	Uppdragsgivare Undervisnings- och kulturministeriet		
	Datum för tillsättande av	Dnro	
Publikation (även den finska titeln) Stödjande av företagande och entreprenöriellt förhållningssätt i finska högskolor (Yrittäjyyden ja yrittäjämäisen asenteen tukeminen suomalaisissa korkeakouluissa)			
Publikationens delar Promemoria + bilaga			
Sammandrag <p>Den finska högskolepolitiken har redan i årtionden haft som mål att främja företagande. Undervisningsministeriets och arbets- och näringsministeriets samarbetsgrupp för främjande av det högskolebaserade företagandet blev år 2009 klar med en rapport (UVM2009:10), som innehöll målsättningen att det ”vid varje högskola ska ha godkänts ett verksamhetskoncept inom ramen för vilket man uppmuntrar till och erbjuder kvalifikationer för en karriär som företagare, genererar innovationer och skapar förutsättningar för företagstillväxt.” I rapporten presenterades också ett flertal åtgärder genom vilka denna vision kan nås. År 2014 lät undervisnings- och kulturministeriet Villmanstrands tekniska universitet göra en utvärdering av hur riktlinjerna för fostran till företagsamhet (UVM2009:7) följs på olika utbildningsstadiet. Utredningen visade att främjandet av företagande syns på mycket olika sätt i högskolornas verksamhet. I utredningen konstaterades också att högskolornas nuvarande praxis bör utredas innan man ställer nya konkreta mål för högskolestadiet när det gäller företagande.</p> <p>Undervisnings- och kulturministeriet beslutade att under våren 2015 utföra en enkät bland universitet och yrkeshögskolor för att kartlägga hur högskolorna stöder företagande och hur den ovan nämnda visionen förverkligas. Enkäten bygger på bland annat UVM-rapporten från 2009, Europeiska kommissionens projekt HEInnovate, som baserar sig på OECD:s referensram för entreprenöriella universitet, Villmanstrands tekniska universitets utvärdering samt sakkunskapen hos Företagarna i Finland rf.</p> <p>Målet med enkäten var att samla information om olika åtgärder som högskolorna använder för att främja företagande och entreprenörmässigt agerande. Enkäten skickades till 39 högskolors (14 universitet, 24 yrkeshögskolor + Försvarshögskolan) rektorer som bads svara på enkäten ur hela högskolornas perspektiv. 35 högskolor skickade in totalt 37 svar. Två högskolor svarade på enkäten mer än en gång. Två universitet och två yrkeshögskolor svarade inte på enkäten.</p> <p>Enkäten besvarades elektroniskt och baserade sig på självutvärdering. Den bestod av flervalsfrågor i form av påståenden, som skulle besvaras på skalan 0–5 enligt hur bra eller dåligt påståendet motsvarar högskolornas situation. Efter varje påstående fanns också utrymme för preciseringar, exempel och öppna kommentarer. I slutet av enkäten fanns ytterligare fem öppna frågor. Enkäten kombinerade således både kvantitativa och kvalitativa element. I analysen studerades frågespecifika medeltal, det deltagarspecifika medeltalen och svarens spridning.</p> <p>Utredningens centrala resultat är att yrkeshögskolorna har kommit längre än universiteten när det gäller att stödja företagande. I Villmanstrands tekniska högskolornas utvärdering konstateras att det finns avsevärda skillnader i hur högskolorna främjar företagande och att variationen mellan högskolorna är mycket stor. På basis av enkäten utarbetades ett klassifikationssystem där högskolorna delades sektorvis in i två klasser enligt deras åtgärder för att främja företagande. Klasserna var således ett entreprenöriellt universitet, ett universitet som stöder företagande, en entreprenöriell yrkeshögskola och en yrkeshögskola som stöder företagande. De olika klasserna berättar mångsidigt om olika sätt att stödja företagande och hjälper ministeriet att följa upp hur åtgärderna för att stödja företagande framskrider i högskolorna.</p>			
Nyckelord: högskolor, yrkeshögskola, företagande			
Seriens namn och nummer Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2015:17		ISSN-L 1799-0327 1799-0335 (Online)	ISBN 978-952-263-376-7 (PDF)
Sidoantal 38	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution -		Förlag Undervisnings- och kulturministeriet	

Description

Publisher Ministry of Education and Culture, Finland	Date of publication 6.10.2015	
Authors (If a committee: name of organ, chair, secretary) Rapporteurs: Lotta Viljamaa (B.Soc.Sc.), Johanna Moisio (D.Sc. Admin)	Type of publication Reports of the Ministry of Education and Culture, Finland	
	Contracted by Ministry of Education and Culture, Finland	
	Committee appointed on	Dnro
Name of publication Supporting entrepreneurship and entrepreneurial attitude in Finnish higher education institutions (Yrittäjyyden ja yrittäjämäisen asenteen tukeminen suomalaisissa korkeakouluissa)		
Parts Report and Appendise		
Abstract <p>Promotion of entrepreneurship has been one of the aims of Finnish higher education policy for a decade. In 2009, the cooperation group of the Ministry of Education and the Ministry of Employment and the Economy for the promotion of entrepreneurship based on higher education completed its report (Ministry of Education 2009:10). In the report there was a strategic intent, according to which "every higher education institution will have an approved operating method that encourages and provides skills for a career as an entrepreneur, generates innovations and creates favourable conditions for businesses to grow". Additionally, the report introduced numerous measures that make reaching this vision possible. In 2014, the Ministry of Education and Culture commissioned a report from Lappeenranta University of Technology (LUT) on how the guidelines for entrepreneurship education (Ministry of Education 2009:7) were implemented on different levels of education. This report revealed that support for entrepreneurship shows in very different ways in the operation of higher education institutions, and it was noted in the report that before new concrete goals regarding entrepreneurship are introduced to higher education, the current practices in higher education institutions in this matter must be separately investigated.</p> <p>The Ministry of Education and Culture decided to approach Finnish higher education institutions with a survey in spring 2015 in order to investigate operating methods that support entrepreneurship and the implementation of the above mentioned vision in higher education institutions. The survey was compiled with help of the report commissioned by the Ministry of Education in 2009, the European Commission initiative HEInnovate based on the entrepreneurial university framework of the Commission and the OECD, the evaluation by LUT, and the expertise of the Federation of Finnish Enterprises.</p> <p>This survey was aimed at receiving information about the different measures used by higher education institutions in promoting entrepreneurship and an entrepreneurial mode of operation. The survey was sent to rectors of 39 higher education institutions requesting them to answer from the point of view of the entire higher education institution. The 37 responses received came from 35 higher education institutions; two institutions left more than one response.</p> <p>The web survey was a self-evaluation survey. The questions were in the form of statements that were evaluated on a scale of 0–5 depending on how well or poorly the statement described the state of the higher education institution in question. There was room for specifications, examples and open comments after the statements. In addition, the end of the survey consisted of five open questions. Consequently, the material of the survey included both quantitative and qualitative elements. The responses were analysed by examining both question- and responder-specific averages, and the variation in the responses.</p> <p>The central result of the report is that polytechnics (universities of applied sciences) are ahead of universities in supporting entrepreneurship. As it was also noted in the above mentioned report by LUT, there are considerable differences and a lot of variation in the promotion of entrepreneurship between higher education institutions. On the basis of this survey, a categorisation was created dividing higher education institutions into two categories by sector according to their action: entrepreneurial university and university that supports entrepreneurship as well as entrepreneurial polytechnic/UAS and polytechnic/UAS that supports entrepreneurship. These categories provide versatile information about the different ways entrepreneurship is supported, and help ministry in monitoring the progress of activities that support entrepreneurship in higher education institutions.</p>		
Name and number of series Reports of the Ministry of Education and Culture, Finland 2015:17	ISSN-L 1799-0327 1799-0335 (Online)	ISBN 978-952-263-376-7 (PDF)
Number of pages 38	Language Finnish	Price
Distributed by -		Degree of confidentiality public
Published by Ministry of Education and Culture, Finland		

Sisältö

	Esipuhe	7
1	Johdanto	8
2	Kyselyn kuvaus	10
3	Vastaajat	12
4	Analyysi	13
	4.1 Monivalintakysymykset ja niitä täydentävät kommentit	14
	4.1.1 Yrittäjyyden johtaminen	14
	4.1.2 Yrittäjyyteen liittyvä toiminta	16
	4.1.3 Yrittäjyyden tukeminen	18
	4.2 Avokysymykset	20
	4.2.1 Miten korkeakoulu on edistänyt yrittäjyyttä koulutuksella?	20
	4.2.2 Miten korkeakoulu on edistänyt yrittäjyyttä tutkimuksella?	21
	4.2.3 Mitkä tekijät ovat olleet esteinä opiskelijoiden ja tutkimus- sekä opetushenkilökunnan yrittäjyyden/yrittäjämäisen toimintatavan edistämiseksi koulutuksessa ja tutkimuksessa?	22
	4.2.4 Mitä tukea korkeakoulu toivoo yhteiskunnalta yrittäjyyden edistämiseksi?	23
5	Tulokset	25
	5.1 Yrittäjämäinen yliopisto	25
	5.2 Yrittäjyyttä tukeva yliopisto	26
	5.4 Yrittäjämäinen ammattikorkeakoulu	27
	5.5 Yrittäjyyttä tukeva ammattikorkeakoulu	28
6	Tulosten arviointi	30
7	Johtopäätökset	31
	Lähteet	33
	Liite 1. Monivalintavastausten hajontakuviot	34

Esipuhe

Pääministeri Juha Sipilän hallitus on päättänyt useista yrittäjyyttä tukevista toimista, joilla tuetaan talouskasvua ja työllisyyttä ja luodaan Suomeen aiempaa tehokkaammin yrittäjyyttä tukeva toimintaympäristö. Suomi saadaan nousuun vain yrittäjyyden ja työn tekemisen kautta. Toimet kilpailukyvyn parantamiseksi vahvistavat vientiä ja kotimarkkinoilla toimivien yritysten toimintaedellytyksiä. Yritysten rahoituksen, oman pääoman ja riskinottokyvyn vahvistamiseksi hallitus haluaa vastata niin aloittavien yritysten, nopean kasvun yritysten kuin sukupolvenvaihdosta tekevienkin yritysten tarpeisiin. Rakenteelliset uudistukset ja hallituksen toimet sääntelyn ja normien purkamiseksi vaikuttavat merkittävästi yritysten toimintaedellytyksiin.

Osaamisen ja koulutuksen alueella tärkeä hallituksen kärkihanke on korkeakoulujen ja elinkeinoelämän yhteistyön vahvistaminen innovaatioiden kaupallistamiseksi. Hallituksen toimilla pyritään takaamaan myös korkeakoulupohjaiselle yrittäjyydelle aiempaa paremmat edellytykset ja vakiinnuttamaan korkeakoulujen kanssa työskentely luontevaksi osaksi yritysten innovaatiotoimintaa. Korkeakoulujen ja yritysten keskinäistä suhdetta innovaatiotoiminnassa tiivistetään.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistänyt prosessin, jossa tarkastellaan määräajoin korkeakoulujen toimia yrittäjyyden edistämässä ja yritys yhteistyön kehittämässä. Tämä selvitys on osa tuota prosessia. Korkeakoulujen toimet yritys yhteistyössä kehittyvät jatkuvasti. Käsillä oleva selvitys ei kuvaa kattavasti koko nykytilannetta, mutta siitä saa hyvän yleiskuvan yrittäjyyteen korkeakoulukontekstissa liittyvistä eri näkökulmista. On mahdollista, että kerättyihin tietoihin sisältyy epätarkkuuksia. Niiden osalta tietopohja täydentyy seuraavan tiedonkeruun yhteydessä. Jatkotyön haaste on tunnistaa uudet yhteistyömuodot ja levittää aiempaa tehokkaammin hyviä käytänteitä koko korkeakoulukentälle. Opetus- ja kulttuuriministeriö edistää omalta osaltaan tätä tiedonvaihtoa, mutta paras tietämys ja viisaus tarpeista ja mahdollisuuksista korkeakoulu yrittäjyyden edistämässä on ilman muuta korkeakouluilla ja yrittäjillä.

Vuonna 2016 neuvotellaan opetus- ja kulttuuriministeriön ja kunkin korkeakoulun välillä tulevaa nelivuotiskautta 2017–2020 koskeva sopimus. Seuraamme jatkossa entistä tiiviimmin miten yrittäjyyden edistämiseksi tehdään strategisia valintoja ja linjauksia suomalaisissa korkeakouluissa. Käsillä olevan selvityksen ansiot tiedon tuottajana ovat ilmeiset. Toteutamme vastaavan selvityksen entistä kattavampana keväällä 2017. Yrittäjyyden edistämiseksi korkeakouluissa on toki tehty asioita ja samalla voi myönteisessä hengessä todeta, että hallituksen asettamien tavoitteiden toteuttamiseksi meillä on myös runsaasti käyttämättömiä mahdollisuuksia ja tehtävää edessämme.

Tapio Kosunen
ylijohtaja
Korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osasto

1 Johdanto

Suomessa yrittäjien koulutustaso on perinteisesti ollut palkansaajia alhaisempi. Yrittäjäksi on ryhdytty usein ammatillisen koulutuksen pohjalta tai jopa ilman sitä. Yrittäjien yleinen koulutustaso on kuitenkin noussut 1990-luvun lopulta lähtien, mutta se on edelleen palkansaajia alhaisemmalla tasolla. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan yrittäjistä vain joka kymmenes on suorittanut akateemisen loppututkinnon. (TEM 2012.)

Korkeakoulupohjaisen yrittäjyyden tukeminen on ollut 2000-luvulla vahvasti esillä politiikkatavoitteissa. Vuonna 2006 opetusministeriö asetti yhteistyössä silloisen kauppa- ja teollisuusministeriön kanssa korkeakoulupohjaisen yrittäjyyden edistämisen yhteistyöryhmän, jonka tehtävänä oli muun muassa kartoittaa keinoja korkeakoulupohjaisen yrittäjyyden kehittämiseksi. Yhteistyöryhmä linjasi korkeakoulupohjaisen yrittäjyyden edistämisen tahtotilan, jonka mukaan ”*jokaisessa korkeakoulussa on hyväksytty toimintatapa, jossa kannustetaan ja tarjotaan valmiuksia yrittäjän uralle, synnytetään innovaatioita ja luodaan edellytyksiä yritysten kasvulle*”. (OPM 2009a.) Samoin vuonna 2009 julkaistuissa opetusministeriön Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivoissa painotettiin korkeakoulujen toimissa yrittäjyysmotivaation ja kasvuyrittäjyyden tukemista, korkeakouluinnovaatioiden jalostamista liiketoiminnaksi, liiketoimintaosaamisen kehittämistä ja tutkimustulosten hyödyntämisen edistämistä (OPM 2009b).

Pääministeri Kataisen hallituksen ohjelma (VNK 2011) totesi puolestaan, että ”*koulutuksen työelämätyöelämäyhteyksiä sekä tietoa kansalaisen, työntekijän ja yrittäjän oikeuksista ja velvollisuuksista antavaa työelämä- ja yrittäjyyskasvatusta vahvistetaan kaikilla koulutusasteilla*”. Myös kevään 2015 eduskuntavaalien alla yrittäjyyskasvatus kaikilla kouluasteilla oli läsnä useiden puolueiden vaaliohjelmissa. Pääministeri Sipilän strateginen hallitusohjelma (VNK 2015) linjaa yrittäjyyden vahvistamisesta ja toteaa, että koulutuksen uudistaminen ottaa huomioon työelämän osaamistarpeet ja lähentää koulutusta ja työelämää toisiinsa. Lisäksi korkeakoulujen ja yritysten keskinäistä suhdetta innovaatiotoiminnassa tiivistetään.

Huolimatta siitä, että yrittäjyyden tukeminen korkeakouluissa on asetettu näkyvästi tavoitteeksi, korkeakoulujen toteuttamissa yrittäjyyttä tukevissa toimenpiteissä on näyttänyt olevan paljon vaihtelua. Opetus- ja kulttuuriministeriö teetti vuonna 2014 Lappeenrannan teknillisellä yliopistolla selvityksen em. yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivojen toteutumisesta eri koulutusasteilla. Selvityksestä kävi ilmi, että yrittäjyyden tukeminen näkyy eri korkeakoulujen toiminnassa hyvin eri tavoin. Selvityksessä todettiinkin, että ennen uusien konkreettisten korkea-astetta koskevien yrittäjyystavoitteiden esittämistä korkeakoulujen nykykäytännöt on erikseen selvitettävä. (Ruskovaara et al 2015.)

Tästä syystä opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) teki huhti–toukokuussa 2015 kyselyn yliopistoille ja ammattikorkeakouluille koskien yrittäjyyden tukemista korkeakouluissa. Kysely lähetettiin 39:lle korkeakoulun rehtorille ja vastauksia saatiin yhteensä 37 kappaletta. Kahdesta yliopistosta kyselyyn vastasi useampi henkilö, jolloin vastanneita yliopistoja oli yhteensä 13 ja ammattikorkeakouluja 22 kappaletta. Kysely toteutettiin Webropolilla internet-kyselynä.

Tässä raportissa tarkastellaan lähemmin OKM:n teettämän kyselyn tuloksia. Aluksi esitellään kyselyä, minkä jälkeen siirrytään vastaajien esittelyyn sekä tulosten erittelyyn. Kyselyn vastausten perusteella muodostetaan yrittäjämäisen yliopiston sekä yrittäjämäisen ammattikorkeakoulun luokat, ideaalitulat, joiden perustalta voidaan lähteä kehittämään pohjaa esimerkiksi korkeakoulujen itsearviointityökalulle. Lisäksi OKM käyttää syntyneitä luokkia korkeakoulujen ohjauksessa arvioidessaan yrittäjyyden ja yrittäjämäisten asenteiden kehitystä korkeakouluissa.

2 Kyselyn kuvaus

Yrittäjyyttä tukeva korkeakoulu -kysely tehtiin opetus- ja kulttuuriministeriön korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osastolla korkeakoulutuspolitiikan vastuualueella keväällä 2015. Kyselyn rakentamisessa käytettiin apuna edellä mainittua opetusministeriön raporttia (OPM2009a), Euroopan komission HEInnovate-hanketta¹, joka perustuu OECD:n yrittäjämäisen korkeakoulun viitekehykselle (OECD 2012), Lappeenrannan teknillisen yliopiston tekemää yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivojen arviointia (Ruskovaara et al. 2015) sekä Suomen Yrittäjät ry:n asiantuntemusta. Lisäksi kyselyä tehtäessä käytössä olivat Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry:n ja Suomen Yrittäjät ry:n uudistamat Arenen yrittäjyysuositukset (Arene 2015).

Kyselyn väittämässä ja avokysymyksissä käytettiin kahta eri käsitettä: *yrittäjyys ja yrittäjämäinen toimintatapa*. Mahdollisimman vertailukelpoisten vastausten saamiseksi päätettiin käsitteet selventää myös vastaajille kyselyn alussa. Yrittäjyydellä kyselyssä viitattiin yritystoimintaan ja siihen liittyviin konkreettisiin toimiin. Yrittäjämäisellä toimintatavalla puolestaan tarkoitettiin kokonaisvaltaista yrittäjämäistä asennetta, luovuutta, oma-aloitteisuutta ja vastuunottoa. Yrittäjämäinen toimintatapa siis viittaa yrittäjämäisiin taitoihin ja valmiuksiin, joita tarvitaan yritystoiminnan lisäksi muillakin elämänalueilla.

Kysely lähetettiin kaikille suomalaisille opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaan kuuluville korkeakouluille sekä lisäksi Maanpuolustuskorkeakoululle. Yhteensä kysely lähti siis 39:lle korkeakoulun (14 yliopistoa, 24 ammattikorkeakoulua sekä MPKK) rehtorille.

Kyselyyn haluttiin sisällyttää sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia piirteitä. Kyselyssä oli mukana kuusitoista monivalintaväittämää, jotka koskettivat kolmea teemaa: yrittäjyyden johtaminen, yrittäjyyteen liittyvä toiminta sekä yrittäjyyden tukeminen. Korkeakouluja pyydettiin vastaamaan monivalintaväittämiin siitä näkökulmasta, miten hyvin tai huonosti väittämä kuvaa korkeakoulun nykytilaa. Vastauskaala oli kuusiportainen asteikko nolosta viiteen, jossa 0-vastausvaihtoehdon kuvauksena oli ”tavoite ei ole relevantti korkeakoulullemme, ei sovellu lainkaan korkeakoulumme nykytilan kuvaukseen” ja 5-vastausvaihtoehdon puolestaan ”soveltuu erinomaisesti, tämä toteutuu täysin korkeakoulumme kaikissa yksiköissä”. Vastauskaalasta haluttiin tehdä riittävän yksityiskohtainen, koska siinä pyrittiin ottamaan huomioon myös korkeakoulujen sisäinen vaihtelu eli mahdolliset suuretkin erot yksiköiden tai tiedekuntien välillä. Lisäksi kyselyssä oli mukana viisi väittämää, joiden kohdalla vastausvaihtoehtoja oli vain kaksi: kyllä tai ei.

¹ Kts. <https://heinnovate.eu/intranet/main/index.php>

Opetukseen ja opiskelijoihin liittyvien väittämien kohdalla ei täsmennetty, keskitytäänkö kyselyssä pelkästään perustutkinto-opiskelijoihin vai sekä perustutkinto- että jatko-opiskelijoihin. Viisi yliopistoa mainitsi vastauksissaan opiskelijoiden yrittäjyyttä tukevien toimien yhteydessä myös tohtorikoulutettavat.

Monivalintaväittämien lisäksi kyselyssä oli mukana avokysymyksiä ja tilaa avoimille kommentteille. Monivalintaväittämien jälkeen jätettiin tyhjää tilaa kommentteille, joissa vastaajilla oli mahdollisuus antaa konkreettisia esimerkkejä, kuvausta strategisesta tahtotilasta tai tulevaisuuden suunnitelmista. Avoimet kysymykset koskivat yrittäjyyden edistymiseen liittyvää tiedonkeruuta, korkeakoulun yrittäjyyden edistämistä koulutuksella ja tutkimuksella, yrittäjyyden esteinä olevia tekijöitä sekä korkeakoulun toivomuksia yhteiskunnalta saatavaan tukeen.

Monivalintaväittämien vastauskaala

- 0 – Tavoite ei ole relevantti korkeakoulullemme, ei sovellu lainkaan korkeakoulumme nykytilan kuvaukseen.
- 1 – Soveltuu heikosti korkeakoulumme osalta, toimeenpanossa on vahvoja puutteita useissa yksiköissä.
- 2 – Soveltuu kohtalaisesti, kysymyksiä on käsitelty, mutta toimeenpanossa huomattavia heikkouksia. Toimeenpano on epätasaista eri yksiköissä.
- 3 – Soveltuu hyvin, korkeakoulussamme tähän on sitouduttu, mutta toimeenpanossa on useita puutteita.
- 4 – Soveltuu erittäin hyvin, korkeakoulussamme tämä on käytäntö kaikissa yksiköissä, mutta joitakin puutteita vielä on nähtävissä.
- 5 – Soveltuu erinomaisesti, tämä toteutuu täysin korkeakoulumme kaikissa yksiköissä.

3 Vastaajat

Vastauksia kyselyyn saatiin yhteensä 37 kappaletta, joista 15 oli yliopistoista ja 22 ammattikorkeakouluista. Kaksi yliopistoa vastasi kyselyyn useamman kerran eri henkilöiden toimesta, jolloin vastanneita yliopistoja oli yhteensä 13 kappaletta. Myös Maanpuolustuskorkeakoulu on luokiteltu yliopistoksi. Kyselyyn jätti siis vastaamatta kaksi yliopistoa (Lapin yliopisto ja Taideyliopisto). Kustakin vastanneesta ammattikorkeakoulusta vastattiin kyselyyn vain kerran, joten ammattikorkeakouluista saatujen vastausten määrä on sama kuin vastanneiden ammattikorkeakoulujen määrä. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaan kuuluvista 24 ammattikorkeakoulusta 22 vastasi kyselyyn, jolloin vastaamatta jätti kaksi ammattikorkeakoulua (Diakonia-AMK ja Novia). Kokonaisuudessaan kyselyn vastausprosentti oli siis varsin hyvä.

Kyselyn saatetekstiin kirjattiin, että vastaajiksi toivotaan korkeakoulun johtoa, ja että heidän toivotaan vastaavan kyselyyn koko korkeakoulun näkökulmasta. Kyselyn taustatiedoissa kysyttiin vastaajan nimikettä, ja tuloksia analysoitaessa kävi ilmi, että kyselyyn oli vastannut laaja joukko eri tehtävissä toimivia henkilöitä. Vastaajat olivat rehtoreita, vararehtoreita, hallintojohtajia, koulutus- tai opetusjohtajia, liiketoimintajohtajia sekä liiketoiminnan kehittämispäällikköjä, projekti- ja hankepäällikköjä sekä muita johtajia. Lisäksi vastaajina oli yrittäjyyden kehittämisen vastuuhenkilöitä korkeakouluista.

4 Analyysi

Kysely toteutettiin Webropol -sovelluksella internet-kyselynä. Tulosten analyysi aloitettiin erottamalla yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen vastaukset toisistaan. Yliopistoja ja ammattikorkeakouluja oli mielekästä tarkastella omina ryhminään ensinnäkin siitä syystä, että ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen lakisääteiset tehtävät poikkeavat toisistaan – erityisesti suhteessa työelämään ja elinkeinoelämään (ks. Yliopistolaki ja Ammattikorkeakoululaki). Toisaalta myös kyselyn vastauksissa ammattikorkeakoulut ja yliopistot erosivat melko selkeästi toisistaan. Aluksi kaikki vastaajakorkeakoulut pidettiin mukana tarkastelussa, mutta lopulta päädyttiin käsittelemään Maanpuolustuskorkeakoulua muista yliopistoista erillisenä korkeakouluna, koska se poikkeaa profiililtaan huomattavasti muista yliopistoista ja toisaalta kuuluu myös toisen ministeriön hallinnonalaan. Tämän luvun analyyseissä siis yliopistojen vastauksia on vain 14, koska Maanpuolustuskorkeakoulu ei ole niissä mukana.

Ensin jokaisesta monivalintaväittämästä laskettiin vastauskeskiarvo² sekä yliopistoille että ammattikorkeakouluille, jotta oli helpompaa verrata yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen vastauksia toisiinsa. Näistä keskiarvoista nähtiin, että ammattikorkeakoulujen vastauksissa keskiarvot olivat jokaisen monivalintaväittämän kohdalla yliopistoja korkeampia. Ammattikorkeakoulut siis ainakin oman arviointinsa mukaan toteuttavat yrittäjyyttä tukevia toimenpiteitä yliopistoja aktiivisemmin.

Väittämäkeskiarvojen lisäksi tuloksia analysoitaessa tarkasteltiin myös väittämäkohtaisia vastausjakaumia (liite 1, taulukot 1–8). Vastauskeskiarvojen ja -jakaumien perusteella muodostettiin kokonaiskuva kyselyn tuloksista.

Tulosten käsittelyä syvennettiin jaotteleamalla sekä ammattikorkeakoulut että yliopistot vastausten perusteella eri luokkiin. Jaotteluperusteena käytettiin vastaajakohtaista keskiarvoa kuudestatoista monivalintaväittämästä. Korkeakoulut jaettiin sektoreittain (MPKK ei mukana tarkastelussa) kahteen luokkaan seuraavasti:

Yliopistot

- 1 Yrittäjämäinen yliopisto, vastaajan keskiarvo 3,5 ... 4,3 (5 vastaajaa)
- 2 Yrittäjyyttä tukeva yliopisto, vastaajan keskiarvo 1,9 ... 2,9 (9 vastaajaa)

² Käytetty mittausasteikko on tuloksia analysoitaessa mielletty välimatka-asteikoksi (vaihtoehtojen 0-1 välinen matka yhtä suuri kuin 1-2, jne...), jotta keskiarvojen laskeminen olisi järkevää. Järjestysasteikolle sopivimpana keskilukuna pidetään mediaania, joka tässä tapauksessa ei kuitenkaan ollut riittävän informatiivinen tunnusluku.

Ammattikorkeakoulut

- 1 Yrittäjämäinen ammattikorkeakoulu, vastaajan keskiarvo 3,9 ... 4,4 (8 vastaajaa)
- 2 Yrittäjyyttä tukeva ammattikorkeakoulu, vastaajan keskiarvo 2,6 ... 3,9 (14 vastaajaa)

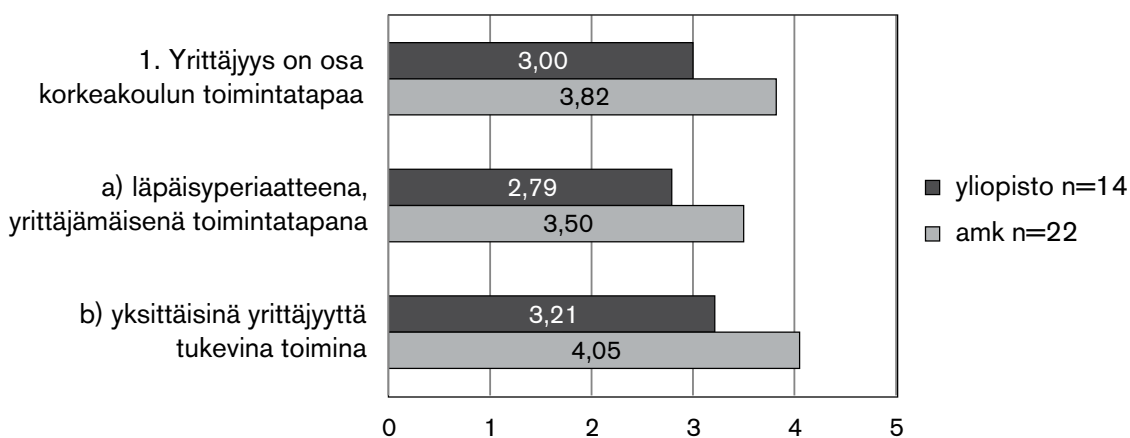
Ammattikorkeakoulujen vastauksista nousi selvästi esille kaksi erillistä luokkaa. Hajonta ammattikorkeakoulujen välillä ei ollut yhtä huomattavaa kuin yliopistojen kohdalla. Yliopistojen osalta hajonta oli suurempaa kuin ammattikorkeakouluilla, josta syystä vastauksista muodostettiin ensin kolme luokkaa. Vastaajille annettiin kuitenkin mahdollisuus kesällä 2015 kommentoida yliopistonsa sijoittumista luokissa ja niiden perusteella päätettiin, että myös yliopistoista muodostetaan vain kaksi luokkaa, sillä yliopistojen väliset erot olivat kuitenkin kahdessa alimmassa luokassa pieniä.

Kyselyn kommentteihin ja avovastauksiin saatiin yhteensä n. 30 sivua avovastausmateriaalia, joiden avulla saatiin syvennettyä ymmärrystä yrittäjyystoimenpiteistä korkeakouluissa. Avovastaukset olivat hyvin monenlaisia: toiset vastaajat kertoivat laajasti korkeakouluissa tehdyistä kokeiluista sekä projekteista, toiset taas vastasivat lyhyesti vain muutamalla sanalla. Avovastauksista ja kommentteista saatiin kuitenkin laajasti tietoa siitä, miten korkeakoulut edistävät yrittäjyyttä eri toimenpitein. Myös korkeakoulujen luokitusta saatiin tarkennettua avovastausten avulla. Yrittäjämäisen yliopiston ja yrittäjämäisen ammattikorkeakoulun ideaaliprofilien luomisessa hyödynnettiin monivalintavastausten ohella avovastauksia.

4.1 Monivalintakysymykset ja niitä täydentävät kommentit

4.1.1 Yrittäjyyden johtaminen

Yrittäjyyden johtaminen -teeman alla oli yhteensä 5 monivalintaväittämää ja 3 väittämää, joiden vastausvaihtoehtoina oli kyllä tai ei. Ensimmäisten väittämien vastauksista käy ilmi, että yrittäjyys on osa korkeakoulujen toimintatapaa useammin yksittäisinä yrittäjyyttä tukevinä toimina kuin läpäisevänä periaatteena – sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa. Ammattikorkeakouluissa yrittäjyys mielletään yliopistoja useammin osaksi korkeakoulun toimintatapaa (ks. kuvio 1).

Kuvio 1. Yrittäjyys osa korkeakoulun toimintatapaa

Kaikki vastanneet korkeakoulut arvioivat, että korkeakoulun johto on sitoutunut yrittäjyyden edistämiseen. Huolimatta johdon sitoutuneisuudesta näyttää yrittäjyystoiminnan johta-

minen yliopistoissa olevan vain kohtalaisella tasolla. Väittämän ”Korkeakouluilla on rakenne, yksikkö tai selkeä vastuunjako, jonka kautta yrittäjyystoimintaa johdetaan ja seurataan” keskiarvovastaus oli yliopistoilla 2,64, kun taas ammattikorkeakoulujen vastausten keskiarvo oli huomattavasti korkeampi: 3,86. Yliopistojen vastaukset olivat myös hajonneet nolasta aina viiteen asti, kun taas ammattikorkeakoulujen vastaukset tämän väittämän kohdalla osuivat välille 2–5. Yrittäjyystoiminnan johtaminen ja sen vastuunjako näyttää siis olevan erittäin hajanaista yliopistojen kohdalla (sekä yliopistojen välillä että sisällä).

”Yliopistolle on laadittu yrittäjyyskoulutuksen ja yrittäjyyden strategia (2015–2020). Toimintojen hajanaisuus ja epätasaisuus on tunnustettu ja strategian toimenpideohjelman päätavoitteita on yrittäjyyttä tukevan toiminnan kokonaisvaltainen yliopistokohtainen haltuunotto.”

Yliopisto

Yrittäjyyden edistymistä seurataan korkeakoulujen tiedonkeruussa vaihtelevasti (ks. kuvio 2). Ammattikorkeakoulut näyttävät avovastausten perusteella keräävän tietoa kattavasti ja yliopistoja systemaattisemmin. Yliopistojen kohdalla tietoa yrittäjyyden edistymisestä kerätään hyvin vaihtelevasti eri korkeakouluissa ja tiedonkeruun myös tunnustetaan olevan paikoin puutteellista. Avokommenteista kuitenkin huomataan, että vaikka tiedonkeruu ei vastaushetkellä olekaan toivotunlaista, ollaan asiaan paneutumassa jatkossa.

”Arviointia tekevät yksittäiset opettajat, laitokset ja tiedekunnat. Kokonaisarviointi puuttuu.”

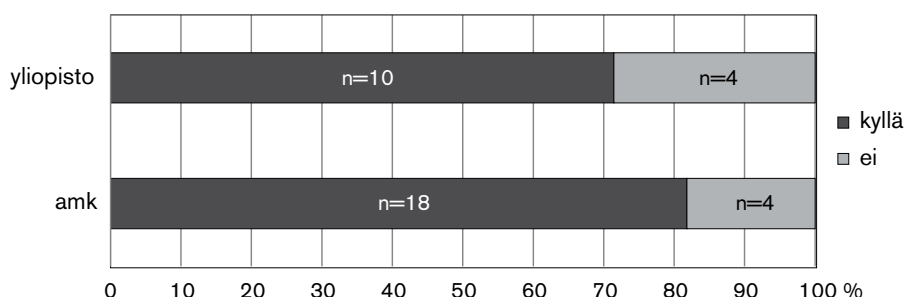
Yliopisto

”Ei vielä mekanisme, pyrimme parantamaan.”

Yliopisto

”Opiskelijoiden yrittäjyysasenteiden, -aikomusten sekä yrittäjyyteen liittyvän pystyvyyssuomusten kehittämistä seuraamme itse kehittämälläme Entre Intentio -työkalulla. Tätä seuranta tehdään opintojen alusta valmistumiseen saakka. Valmistuneiden yrittäjyyttä seuraamme Opalan sekä Tilastokeskuksen ja omilla kolmen vuoden välein toteuttamillamme sijoittumistutkimuksillamme. Henkilökunnan yrittäjyyttä olemme alkaneet juuri seurata LUT:n kanssa yhdessä kehittämälläme amk-opettajien mittarilla.”

AMK

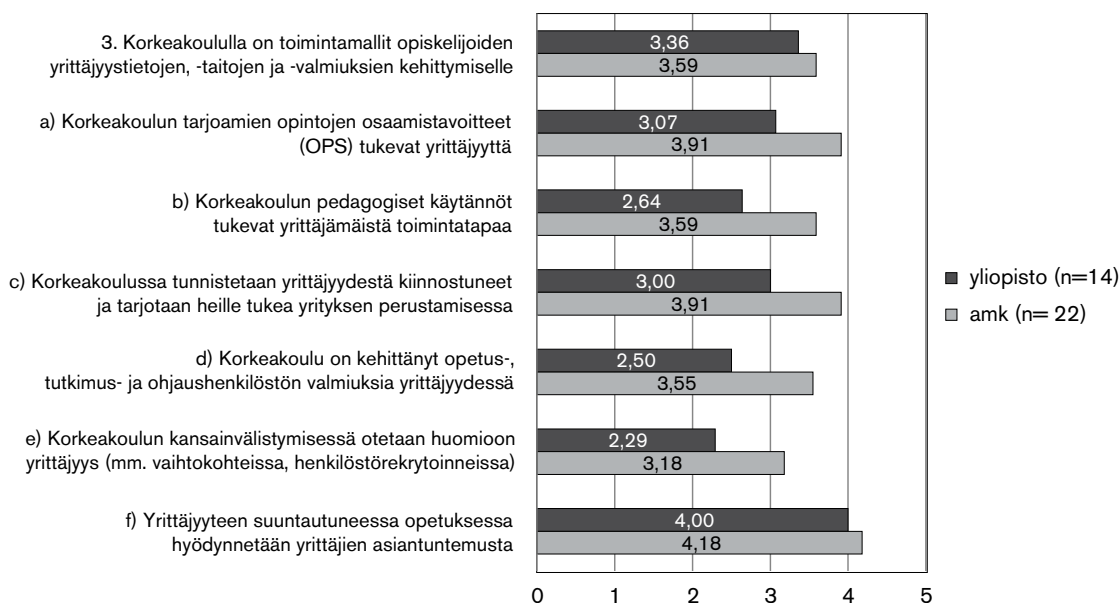
Kuvio 2. Korkeakoulu seuraa yrittäjyyden edistymistä tiedonkeruussaan

Väittämään ”Yrittäjyyden edistäminen tulee olemaan yksi keskeisimmistä strategisista tavoitteista korkeakoulun profiilissa strategiakaudesta 2017–2020” saatiin ehkä hieman yllättävästikin useita ei-vastauksia. Kolme vastaajaa yliopistoista ja kaksi ammattikorkeakouluista vastasi

tähän väittämään kieltävästi. Avovastausten perusteella kuitenkin näyttää siltä, että vaikka yrittäjyyden edistäminen ei olekaan näiden korkeakoulujen kohdalla yksi keskeisimmästä tavoitteista, tulee yrittäjyys kuitenkin olemaan mukana profiilissa pienemmällä painoarvolla. Yksi yliopisto, joka oli vastannut väittämään kieltävästi, avasi vastausta seuraavasti: ”Yrittäjyys, innovaatiotoiminta ja kaupallistaminen ovat kuitenkin strategiassa tärkeässä asemassa.”

4.1.2 Yrittäjyyteen liittyvä toiminta

Yrittäjyyteen liittyvä toiminta -teeman väittämät liittyivät yrittäjyysasioihin opetuksessa ja kansainvälistymisessä. Teeman väittämien keskiarvovastaukset näkyvät kuviossa 3.

Kuvio 3. Yrittäjyyteen liittyvä toiminta

Sekä ammattikorkeakoulut että yliopistot arvioivat väittämän ”korkeakoululla on toimintamallit opiskelijoiden yrittäjyystietojen, -taitojen ja -valmiuksien kehittymiselle” kohdalla, että kyseinen tavoite toteutuu korkeakouluissa keskimäärin hyvin tai erittäin hyvin, mutta toimeenpanossa on edelleen puutteita. Tämän väittämän kohdalla ero yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä oli melko kapea, mutta useimmissa muissa Yrittäjyyteen liittyvä toiminta -teeman kohdissa ammattikorkeakoulut ovat oman arvionsa mukaan yliopistoja edellä. Erityisesti yrittäjämäisen toimintatavan tukeminen pedagogisilla käytännöillä näyttää olevan paremmalla tolalla ammattikorkeakouluissa kuin yliopistoissa.

”Strategian mukaisesti yliopiston opetuksessa alakohtaisen osaamisen ja tieteellisen ajattelun taitojen rinnalla vahvistetaan opiskelijoiden valmiuksia toimia ja työllistyä elinkeinorakenteen muuttuessa sekä kansainvälisessä toimintaympäristössä. Pedagogisia käytäntöjä kehitetään ja vahvistetaan erillisen oppimisympäristöjen toimenpideohjelman kautta.”

Yliopisto

”Yrittäjämäistä toimintatapaa tukevia pedagogisia malleja hyödynnetään pääasiassa käytännönläheisissä työelämäopinnoissa. Toiminta perustuu suurelta osin yksittäisten opettajien omaan innostukseen. Kokeilevat opinnot ja opetusmenetelmät vaativat perinteisiä opintoja enemmän resursseja, mikä hidastaa uusien tapojen käyttöönottoa ja laajentamista.”

Yliopisto

"Yrittäjyys ja yrittäjämäisyys on mukana eri alojen opetussuunnitelmissa, se kulkee läpäisevänä eri moduulien osaamistavoitteissa."

AMK

"Keskeinen pedagoginen valintamme on innovaatiopedagogiikka, jonka ytimessä ovat yrittäjämäiset toimintavalmiudet."

AMK

Toisaalta on myös ammattikorkeakouluja, joissa yrittäjämäisen toimintatavan tukeminen pedagogisilla käytännöillä ei toteudu halutulla tavalla.

"Aivan liian huonosti. Pääasiassa keskitytään taitojen (teoria ja käytäntö) opettamiseen."

AMK

Ero ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä on huomionarvoinen myös väittämäkohdassa 3 d, jossa puhutaan korkeakoulun henkilökunnan yrittäjyysvalmiuksien kehittämisestä. Ammattikorkeakoulujen itsearvioinnin mukaan korkeakouluissa on kehitetty opetus-, tutkimus- ja ohjaushenkilöstön yrittäjyysvalmiuksia hyvin tai jopa erittäin hyvin (k-a 3,6), kun taas yliopistoissa väittämä toteutuu vain kohtalaisesti tai hyvin, mutta toimeenpano on epätasaista ja siinä on huomattavissa useita puutteita (k-a 2,5).

"Osana korkeakoulun 2015–2020 strategiaprosessia on laadittu mm. henkilökunnan yrittäjyyskoulutusten rakenne sekä sisällöt. Prosessi on kuitenkin vasta alkamassa ja esim. koulutukset käynnistyvät syksyllä 2015."

Yliopisto

"Yrityskiihdyttämön mentorit jakavat keskenään osaamistaan järjestelmällisesti. Henkilökunnan osa-aikaisesta yrittäjyydestä on käyty keskustelua johtoryhmässä ja sen hyvät puolet on nostettu esiin."

AMK

Erityisesti yliopistoissa kansainvälistymisessä otetaan huomioon yrittäjyys melko heikosti (keskiarvo 2,3) ja myös ammattikorkeakoulujen kohdalla tässä asiassa olisi parantamisen varaa. Sen sijaan sekä ammattikorkeakoulut että yliopistot arvioivat hyödyntävänsä yrittäjien asiantuntemusta opetuksessa erittäin hyvin.

"Tilanne vaihtelee eri yksiköissä/kampuksilla eikä toiminta ole systemaattista. Yrittäjyyteen suuntautuneessa opetuksessa ja tilaisuuksissa hyödynnetään kuitenkin erittäin paljon yrittäjien asiantuntemusta. Vertaisoppiminen ja esikuvat ovat tärkeitä elementtejä yrittäjyyden edistämiseksi."

Yliopisto

"Yrittäjien asiantuntijuuden hyödyntämisestä opetuksessa ja tutkimuksessa olemme saaneet laajasti positiivista huomiota ja siinä koemme olevammekin jo aika hyviä. Paljon hyviä, toimivia toimintamalleja."

Yliopisto

"Yrityskiihdyttämön mentoreilla ja yrittäjyysopintoja opettavilla on tai on ollut yrittäjyystausta. Ulkopuolisia yrittäjiä hyödynnetään, mutta tätä voisi tehdä enemmän."

AMK

4.1.3 Yrittäjyyden tukeminen

Yrittäjyyden tukeminen -alateeman monivalintaväittämät liittyivät korkeakoulun antamaan käytännön tukeen opiskelijoille ja tutkijoille. Tämän teeman osalta yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen väliset erot olivat yleisesti ottaen pienempiä kuin muissa teemoissa (ks. kuvio 4). Erityisesti väittämässä 4 ”Korkeakoulu tukee vastavalmistuneiden yrittäjyyttä valmistumisen jälkeen (esim. tilojen käyttömahdollisuuksilla, koulutustarjonnalla)” yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen vastausten keskiarvot olivat hyvin lähellä toisiaan: 2,64 ja 2,86, mutta matalalla tasolla ylipäänsä. Alla on muutamia esimerkkejä toiminnoista.

”Yliopisto tarjoaa tilat ja peruspalvelut Start up -saunalle, jonka tehtävänä on jalostaa alkavia yritysideoita niin, että niiden liiketoimintamallit ja muut mekanismit saadaan toimintakykyiselle yritystoimintatasolle. Start-up sauna on instrumentti yliopistosta valmistuvien ja valmistuneiden yrittäjyysuran ensiaskeleiden tukemiseksi.”

Yliopisto

”Business Kitchen toiminta-alusta on käytettävissä. Konkreettiset yrittäjyyden työkalut ovat tällä hetkellä suunniteltu vaiheeseen ennen valmistumista ja tutkijakoulutuksen ajalle.”

Yliopisto

”Korkeakoulun Yrityskiihdyttämö on aiemmin tukenut heitä [vastavalmistuneita] tiloja tarjoamalla, mutta ei enää. Tämä koettiin ”kilpailua vääristävänä”. Koulutustarjontaa omille valmistuville yrittäjille ei erikseen ole, mutta heille on järjestetty ja järjestetään erilaisia asiantuntijaseminaareja.”

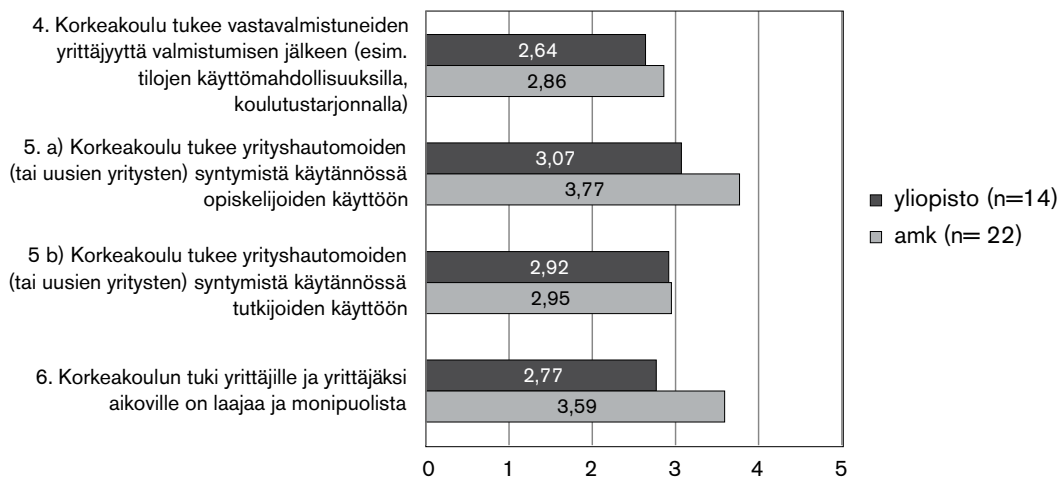
AMK

”On toteutettu Boot camp-valmennuksia valmistuneille, jolloin ovat voineet toimia korkeakoulun tiloissa. Toteutunut lähinnä pelialalla.”

AMK

”Yrityshautomossa voi toimia vuoden valmistumisen jälkeen. Yrittäjyysopintoja tarjotaan myös avoimen ammattikorkeakoulun kautta.”

AMK

Kuvio 4. Yrittäjyyden tukeminen

Mielenkiintoista on myös se, että väittämien 5a ja 5b perusteella näyttää siltä, että ammattikorkeakoulujen yrityshautomotoiminta on suunnattu ennen kaikkea opiskelijoille eikä niinkään tutkimushenkilökunnalle³ (kuvio 4). Myös yliopistojen vastausten perusteella niiden yrityshautomotoiminta suuntautuu enemmän opiskelijoille kuin tutkijoille, mutta ero on huomattavasti ammattikorkeakoulujen vastauksia pienempi. Väittämä 5b ”*korkeakoulu tukee yrityshautomoiden (tai uusien yritysten) syntymistä käytännössä tutkijoiden käyttöön*” on kyse-lyn ainoa väittämä, jossa ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen vastausten keskiarvot ovat samalla tasolla. Väittämässä 6 ammattikorkeakoulujen vastaajat arvioivat yliopistoja useammin, että korkeakoulun tuki yrittäjille ja yrittäjäksi aikoville on laajaa ja monipuolista.

Neljä yliopistoa (OY, TY, LUT ja ISY) mainitsi avokommenteissaan, että heillä on erityisesti tohtorikoulutettaville suunnattuja yrittäjyysvalmiuksia tukevia opintokokonaisuuksia, joilla pyritään huolehtimaan valmistuneiden tohtoreiden työelämävalmiuksista. Nämä opintokokonaisuudet liittyvät joko kiinteästi yritystoiminnan aloittamiseen (esim. yrityksen perustaminen -opintojakso) tai yleisempien työelämävalmiuksien kehittämiseen ja oman osaamisen tuotteistamiseen. Muutamat yliopistot ovat suunnanneet yrittäjyysopintopakkeja vain tiettyjen alojen tohtorikoulutettaville (esim. Oulun yliopiston bioalan tohtoreiden työllistymishanke), kun taas osa yliopistoista tarjoaa yrittäjyys- ja osaamisen tuotteistamisopintoja laajemmin useampien alojen tohtoriopiskelijoille. Yksi vastaaja kuitenkin toteaa, että monella tutkimusalueella yrittäjyysopetus ei vielä ole lainkaan osana tutkijakoulutusta.

Kommentteja korkeakoulun antamasta tuesta yrittäjille ja yrittäjäksi aikoville

Yliopistojen avovastauksissa annettiin kattavia esimerkkejä tehdyistä yrittäjyyttä tukevista toimista. Toisaalta vastauksista nousi esille, että tukitoimien toimeenpanossa on vielä puutteita ja epätasaisuutta alojen kesken. Yliopistot tunnistivat, että tilanne on kuitenkin muuttumassa lähivuosien aikana.

”Palvelut ja tuki perustuvat verkostoyhteistyöhön muiden koulutusorganisaatioiden, kehittämissyhtiön, ELY-keskuksen ja yksityisten asiantuntijapalveluyritysten kanssa. Yliopiston aloitusrahasto Unifund Oy aloittaa sijoitustoiminnan kesällä 2015. Rahastoyhtiö auttaa yliopistossa tuotettujen tutkimustulosten ja osaamisen kaupallista hyödyntämistä.”

Yliopisto

”Aineksia on, toimeenpano on aluillaan. Muutaman vuoden päästä tilanne on jo varmasti parempi.”

Yliopisto

”Tuki on laajaa, mutta tällä hetkellä se toteutuu lähinnä koulutuksen kautta”

Yliopisto

”Toteutuu vain muutamilla aloilla.”

Yliopisto

Yrittäjyyden tukemisen keinovalikoimassa ammattikorkeakoulujen avovastauksissa nousi voimakkaasti esille verkostojen luominen aloittavien yrittäjien tueksi.

³ Myös poikkeuksia on: Viisi ammattikorkeakoulua arvioi, että yrityshautomoiden ja uusien yritysten syntymistä tuetaan samalla tavoin opiskelijoiden ja tutkijoiden käyttöön.

"Luomme verkostoja aloittavien yrittäjien tueksi. Toimimme laajasti erilaisessa yhteistyössä elinkeinoelämän ja alueellisten/kansallisten/kansainvälisten toimijoiden kanssa."

AMK

"Start up school, laaja verkostoituminen metropolialueen yrittäjyöskosysteemin kanssa mahdollistaa laajat palvelut."

AMK

"Yrittäjyyden täydentävän osaamisen opinnot tarjolla kaikille korkeakoulun opiskelijoille, useimmilla aloilla yrittäjyyden johdantokurssit, ammattikorkeakoulussa kehitetty start up -yrittäjyyttä tukeva Draft-ohjelma, joka on tarjolla koko korkeakoulu yhteisön jäsenille, yrittäjyyden intensiivinen boot camp -kurssi Innovation month."

AMK

Osa ammattikorkeakoulujenkin vastauksista tunnisti kehittämistarpeen yrittäjyyden tukemisessa.

"Vaatii vielä kehittämistä."

AMK

Yhden ammattikorkeakoulun avovastauksen mukaan ”*koulutuksen aikana tukea on saatavilla monialaisesti*”, jolloin yrittäjyyden tukeminen painottuu opetukseen, eikä valmistumisen jälkeistä tukea ole riittävästi tarjolla. Tähän liittyy myös väittämä 4 korkeakoulujen tarjoamasta yrittäjyyden tuesta vastavalmistuneille, jossa sekä ammattikorkeakouluilla että yliopistoilla olisi myös monivalintavastausten perusteella parantamisen varaa.

4.2 Avokysymykset

4.2.1 Miten korkeakoulu on edistänyt yrittäjyyttä koulutuksella?

Yrittäjyyden edistämistä koulutuksella koskevaan kysymykseen yliopistot toivat vastauksissaan ilmi strategisia linjauksia, yksittäisiä projekteja sekä jatkuvia opetuksessa tehtäviä toimia. Tähän lukuun on koottu yhteenvetoa ja esimerkkejä saaduista vastauksista.

Kolme yliopistoa toi tämän kysymyksen yhteydessä esille strategisia toimia, joita yrittäjyyden edistämiseksi koulutuksella on tehty tai on parhaillaan tekeillä. Näihin kuului yhden yliopiston yrittäjyyden strategian ja toimenpideohjelman pohjalta tekemät pilottihankkeet kahdessa eri tiedekunnassa yrittäjyysstrategian jalkauttamiseksi ja yrittäjyyden lisäämiseksi. Toinen yliopisto kertoi myöntäneensä sisäistä strategista rahoitusta vuosina 2013–2016 yrittäjyyskoulutuksen järjestämiseen. Kolmas yliopisto korosti alueen ammattikorkeakoulun ja koulutuskuntayhtymän kanssa tehtävää yhteistyötä ja esitteli hankkeen, jonka tavoitteena on yrittäjyysopintojen kehittäminen ja yhtenäistäminen. Tämän tuloksena kyseinen yliopisto aloittaa syksyllä 2015 NY Start up -toiminnan ja osuuskuntayrittäjyyden.

Useat yliopistot kertoivat edistävänsä yrittäjyyttä tarjoamalla yrittäjyysopintoja ja integroimalla yrittäjyysopinnot osaksi tutkinto-ohjelmien opetussuunnitelmia. Yrittäjyysopintoja tarjotaan yliopistoissa yksittäisinä kursseina tai sivuaineopintoina (osassa jo mahdollista, osassa vasta tulossa kaikkien opiskelijoiden saataville 2016). Helsingin yliopistossa ja Lappeenrannan teknillisessä yliopistossa yrittäjyyttä on mahdollista opiskella tohtoriksi asti. Lisäksi Lappeenrannan teknillisessä yliopistossa on tarjolla yrittäjyyden

DI-ohjelma sekä yrittäjyyden maisteriohjelma. Kaksi yliopistoa toi vastauksissaan esille myös tohtorikoulutettaville tai kaikelle tutkimushenkilökunnalle tarjolla olevia yrittäjyys- ja liiketoimintakursseja. Yrittäjyyden kurssien lisäksi annettiin esimerkki yrittäjämäiseen toimintatapaan kannustavasta Master Class hyvä yhteiskunta -kurssista, joka toteutetaan HY:n ja LähiTapiolan yhteistyönä. Lisäksi useat yliopistot kertoivat vastauksissaan tuke- vansa yrittäjyyttä täydennyskoulutustarjonnallaan. Täydennyskoulutusta tarjotaan perus- ja toisen asteen opettajille yrittäjyyskasvatuksen opintoina sekä toisaalta myös yrittäjille ja PK-yrityksille suunnattuina täydennyskoulutusohjelmina.

Lisäksi yliopistot kertoivat vastauksissaan yksittäisistä projekteista, hankkeista ja yrittäjyysti- loista ja -yhteisöistä, joiden kautta yrittäjyyttä on pyritty edistämään. Tieteestä toimintaa -pro- jektissa Helsingin yliopisto on pyrkinyt aktivoimaan yhden kampuksen (humanistiset tieteet, oikeus-, käyttäytymis- ja valtiotieteet, teologia) opiskelijoita yrittäjämäiseen toimintatapaan ja rakentamaan yrittäjyydestä kiinnostuneiden opiskelijoiden yhteisön. *Helsinki Think Company* on yliopistolaisen yrittäjyyden tila, jossa osa toiminnasta toteutuu yliopiston opiske- lijoiden itse järjestämä. Think Company keskittyy opiskelijoiden ja tutkijoiden innostamiseen yrittäjyyttä kohtaan sekä tarjoaa tukea ja palveluita alkuvaiheessa oleville yrittäjille. Think Company toimii tällä hetkellä kahdella kampuksella ja on syksyllä 2015 laajentumassa kol- mannelle kampukselle. Myös Oulussa toimiva Business Kitchen -yrityshub tuotiin esille vas- tauksissa. Business Kitchen on tila ja yhteisö, jonka tarkoituksena on tuoda yliopistojen asian- tuntemus yritysten käyttöön ja toisaalta edistää yrittäjämäistä orientaatiota korkeakouluissa.

Ammattikorkeakoulut toivat yliopistojen tapaan vastauksissaan esille yrittäjyysopintojen merkityksen yrittäjyyden edistämisessä. Myös ammattikorkeakoulujen vastauksissa pidet- tiin tärkeänä yrittäjyysopintojen integroimista opetussuunnitelmiin. Yrittäjyysopintoja on ammattikorkeakouluissa tarjolla sekä koulutuskohtaisina yrittäjyysopintoina että kaikille opiskelijoille yhteisinä innovaatio- ja yrittäjyysopintoina. Kahden ammattikorkeakoulun vastauksista käy ilmi, että yrittäjyys- tai innovaatio-osaamiseen liittyvä opintojakso on pakollinen kaikissa peruskoulutuksissa. Myös pedagogisten ratkaisujen (työelämäpeda- gogiikka, tekemällä oppiminen) kerrottiin tukevan yrittäjyyttä ammattikorkeakouluissa. Lisäksi opiskelijoiden osuuskuntatoiminnan tukeminen ja kehittäminen nousivat esille ammattikorkeakoulujen vastauksissa yhtenä yrittäjyyttä edistävänä toimena.

Turun ammattikorkeakoulussa on tarjolla BisnesAkademia -oppimisympäristö, jossa oppiminen tapahtuu jatkuvassa vuorovaikutuksessa yritysten ja organisaatioiden kanssa. Jyväskylän ammattikorkeakoulun Tiimiakatemiassa opiskelijat perustavat omat tiimi- yrityksensä, joissa opiskellaan oikeaa liiketoimintaa tekemällä. Karelia-ammattikorkea- koulussa on kehitetty start up –yrittäjyyttä tukeva Draft-ohjelma, jonka kautta voi saada rahoitusta innovatiivisen liikeidean testaamiseen. Ohjelmaan voi hakeutua Karelia-amat- tikorkeakoulun ja Itä-Suomen yliopiston opiskelijat ja henkilöstö.

4.2.2 Miten korkeakoulu on edistänyt yrittäjyyttä tutkimuksella?

Sekä ammattikorkeakoulut että yliopistot kertovat vastauksissaan tekevänsä yrittäjyyttä ja innovaatiotoimintaan liittyvää tutkimusta.

LUT on kehittänyt yrittäjyyskasvatuksen mittariston, jonka pohjalta pyritään kehittä- mään suomalaista yrittäjyyskasvatusta. Samalla yliopistolla on työn alla tutkimuspohjainen ammattikorkeakoulujen opettajille suunnattu arviointiväline, jonka avulla AMK-opettaja voi kehittää ja arvioida yrittäjyyden edistämistoimiaan. Lisäksi Lappeenrannassa toimii laaja-alainen yrittäjyyden tutkimusryhmä, jossa tutkitaan mm. omistajuutta, yrittäjämäisiä toimintamalleja, yrittäjyyskasvatusta, osuuskuntayrittäjyyttä ja uusia yrittäjyyden muotoja.

Suoraan yrittäjyyteen liittyvän tutkimuksen lisäksi monet yliopistot kertovat pyrkivänsä kannustamaan tutkimustulosten laaja-alaiseen hyödyntämiseen kaikilla tieteenaloilla. Eräänä uutena välineenä tässä toimii esimerkiksi Oulun yliopistossa käytössä oleva Proof of Concept -rahoitus.

Ammattikorkeakoulujen useissa vastauksissa kerrotaan yrittäjyyttä edistettävän laajasti TKI-hankkeiden kautta ja linkittämällä TKI-toiminta myös opetukseen. Lisäksi yhdessä amk:ssa toimii 12 hengen yrittäjyyden tutkimustiimi, jonka keskeisiä tutkimusteemoja ovat kasvuyrittäjyys, omistajanvaihdokset ja yrityskaupat. Lisäksi kyseinen korkeakoulu tekee pitkittäistutkimusta opiskelijoiden yrittäjyysaikomusten kehittymisestä ja niihin vaikuttavista tekijöistä opiskelun aikana. Yhden ammattikorkeakoulun vastauksessa on myös huomioitu henkilöstörekrytointien tukevan yrittäjyyden tutkimuksellisuutta.

4.2.3 Mitkä tekijät ovat olleet esteinä opiskelijoiden ja tutkimus- sekä opetushenkilökunnan yrittäjyyden/yrittäjämäisen toimintatavan edistämiseksi koulutuksessa ja tutkimuksessa?

Näkemykset yrittäjyyden esteistä koulutuksessa olivat yllättävänkin samanlaisia ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen vastauksissa. Keskeisiksi yrittäjyyttä ja yrittäjämäistä toimintatapaa estäviksi tekijöiksi mainittiin muassa puutteellinen ymmärrys ja osaaminen yrittäjyydestä ja yrittäjämäisestä toimintatavasta sekä kielteinen asenneilmapiiri yrittäjyyttä kohtaan erityisesti henkilökunnan parissa. Muutamissa vastauksissa kuitenkin huomioitiin, että asenneilmapiiri on hiljalleen muuttumassa aiempaa yrittäjyysmyönteisemmäksi.

"Yrittäjämäinen toimintatapa, asenteet ja yrittäjyyteen liittyvät tiedolliset ja taidolliset valmiudet eivät välttämättä ole aina opetus- ja tutkimushenkilökunnalla ominaisia valmiuksia, puhumattakaan vahvuuksista."

Yliopisto

Lisäksi vastauksista tuli esille, että näkemys yrittäjyydestä ja yrittäjyysopinnoista on korkeakouluissa hyvin kapea. Korkeakouluissa koetaan, että yrittäjyysopinnot on tarkoitettu vain yrittäjäksi ryhtyville. Yhden vastaajan mukaan opiskelijoiden tulisi nähdä yrittäjämäisen toimintatavan merkitys yleisten työelämävalmiuksien kehittymiselle. Vastauksissa todettiin, että opiskelijoiden yrittäjyysaikomukset laskevat ensimmäisen vuosikurssin jälkeen, ja eräs vastaaja piti ongelmana sitä, että opiskelijat eivät pidä yrittäjyyttä varteenotettavana vaihtoehtona. Yhden vastaajan mukaan opiskelijoiden yrittäjyysaikomuksia ja uskoa omaan yrittäjyysmahdollisuuksiin voidaan vahvistaa pedagogisilla ratkaisulla, jotka edellyttävät epävarmuutta, luovuutta ja oma-aloitteisuutta. Useissa vastauksista nousi esille, että nykyisten pedagogisten käytäntöjen ei vielä nähdä tukevan yrittäjämäistä toimintatapaa riittävästi.

"Perinteinen kouluoppimisen (luokkahuonekeskeinen, opettajajohtoinen, oppikirjakeskeinen) malli on yllättävän pysyvä toimintatapa, jonka uudistaminen yrittäjämäisen oppimisen suuntaan on monesti erittäin haasteellista. Uusimpien oppimisympäristöjen ja teknologioiden käyttöönotossa on myös esiintynyt haasteita."

AMK

Erityisesti yliopistojen vastauksista nousi esiin, että yrittäjyyden esteenä koulutuksessa on se, että opiskelijoiden on ollut vaikeaa sisällyttää yrittäjyysopinnoita tutkintoonsa. Vastaa-

jien mukaan yrittäjyysopintojen on jopa pelätty olevan jotakin ”ylimääräistä”, joka vie aikaa opiskelijoiden ”varsinaisilta” opinnoilta ja hidastaa valmistumista.

Tutkimuksessa esteinä yrittäjyyden edistämiseksi nähdään ensisijaisesti rahoitukseen liittyvät tekijät. Monet yliopistojen vastaajat näkevät, että yliopistojen rahoitusmalli ei kannusta siihen, että tutkimustuloksia vietäisiin käytäntöön. Osa vastaajista näkee myös tutkimuksen kohdalla yrittäjyyttä ja yrittäjämäistä toimintatapaa estävinä tekijänä asenneilmapiirin, jossa yrittäjyyttä ei pidetä houkuttelevana vaihtoehtona.

”Isona pullonkaulana on toimintakulttuuri, joka ei edistä yrittäjyyttä isossa kuvassa. Yrittäjyys on ’salassa’ tehtävää tai pöytälaatikkoyrityksen pitämistä, tutkimuksen kanssa kilpailevaa toimintaa, ei yleisesti hyväksyttyä. On tavallaan valittava tiede tai yrittäjyys (liian monessa tiedekunnassa näin, hyviä tapauksiakin on kyllä).”

Yliopisto

4.2.4 Mitä tukea korkeakoulu toivoo yhteiskunnalta yrittäjyyden edistämiseksi?

Kysyttäessä korkeakoulujen toivomasta tuesta yrittäjyyden edistämiseksi nousi vastauksissa vahvasti esille toive rahallisesta tuesta. Muutoksia toivotaan yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen rahoitusmalliin siten, että ”*myös yhteiskunnallista vuorovaikutusta mitataan*” (yo). Ammattikorkeakoulut toivovat esimerkiksi syntyneiden yritysten lukumäärää ja aluevaikutavuutta rahoitukseen vaikuttaviksi tulosmittareiksi. Yliopistojen vastauksissa ehdotetaan myös opettajien työelämäjaksojen ja yrittäjyyskokeilujen suosimista tulosohjauksessa. Eräs vastaaja huomioi, että mittaristoja pohdittaessa tulee ottaa huomioon teknisten ja tiedeyliopistojen erot ja lisäksi alakohtaiset erot tiedeyliopistojen sisällä. Ammattikorkeakoulujen vastauksissa kommentoitiin, että yrittäjyyden edistymistä voidaan seurata myös muilla mittareilla kuin vain yrittäjäksi ryhtyvien määrällä ja osuudella. Vastaaja ehdottaa yrittäjämäisyyden kehittymistä opintojen aikana yhdeksi seurattavaksi mittariksi (esim. yrittäjyysaikomusten kehittymistä seuraavan Entre Intentio -työkalun avulla).

Korkeakoulujen rahoitusperusteiden uudistamisen lisäksi vastaajat toivovat rahallista tukea suoraan alkuvaiheen yrittäjille. Sekä yliopistot että ammattikorkeakoulut toivovat vastauksissaan siemenrahoitusta aloittaville yrityksille tai muita yrittäjäopiskelijoille suunnattuja rahoituskeinoja.

Vastauksissa nähdään tärkeänä se, että yrittäjyys ja yrittäjyyskasvatus saataisiin integroitua kiinteämmäksi osaksi korkeakoulujen toimintaa.

”Niin kauan kun on ’pakko’ keskittyä olennaiseen, eli yliopistojen osalta ensin tutkimukseen, sitten koulutukseen ja sitten ’muuhun’, yrittäjyys tarttuu vain pieneen osaan, jotka ovat luonnostaan kiinnostuneita, mutta isoja linjoja ei pääse kääntämään. Mikäli yrittäjyyden asia onnistuttaisiin integroimaan kiinteäksi osaksi perustoimintaa, se tuntuisi parhaalta vaihtoehdolta.”

Yliopisto

Korkeakoulut toivovat vastauksissaan yrittäjä- ja yritysmyönteisemmän ilmapiirin luomista sekä henkilöstön ja opiskelijoiden sivutoimisen yrittäjyyden mahdollisuuksien ja haasteiden selvittämistä.

”Kannustava asennoituminen akateemisen palkkatyön ja sivutoimisen yrittäjyyden yhdistämiseen.”

Yliopisto

Lisäksi toivotaan tiiviimpää yhteistyötä ministeriöiden (OKM ja TEM) välillä yrittäjyyteen liittyvissä tavoitteissa, toimenpiteissä ja toimenpiteiden rahoituksessa. Yksi vastaaja toivoo yliopistojen autonomian säilyvän myös yrittäjyyteen liittyvissä toimenpiteissä.

5 Tulokset

Kyselyn aineistosta muodostettiin yliopistoista kaksi ja ammattikorkeakouluista kaksi luokkaa, joihin vastaajakorkeakoulut vastaustensa perusteella sijoittuvat.

5.1 Yrittäjämäinen yliopisto

Yrittäjämäinen yliopisto -luokkaan sijoittuu viisi itsearvioinnissa korkeimman vastaajakeskivertoon saanutta yliopistoa. Nämä yliopistot ovat Aalto-yliopisto, Hanken, LUT, TTY ja VY. Näiden yliopistojen vastaajakohtaiset keskiarvot 16 monivalintaväittämässä ovat 3,5–4,3. Tähän lukuun on koottu näiden yliopistojen vastausten perusteella joitakin yrittäjämäisen yliopiston tunnuspiirteitä:

- Yrittäjyys on osa korkeakoulun toimintatapaa: toteutuu vähintään tasolla 4, eli yrittäjyyden tukeminen tai yrittäjämäinen toimintatapa on käytäntö korkeakoulun kaikissa yksiköissä, mutta joitakin puutteita voi vielä olla havaittavissa.
- Korkeakoululla on rakenne, yksikkö tai selkeä vastuunjako, jonka kautta yrittäjyystoimintaa johdetaan ja seurataan: toteutuu vähintään tasolla 3, eli tavoitteeseen on sitouduttu, mutta toimeenpanossa on vielä useita puutteita.
- Korkeakoululla on toimintamallit opiskelijoiden yrittäjyystietojen, -taitojen ja -valmiuksien kehittämiseksi: toteutuu tasolla 4–5, eli käytäntönä tai täysin koko korkeakoulussa.
- Korkeakoulun tarjoamien opintojen osaamistavoitteet (OPS) tukevat yrittäjyyttä: toteutuu tasolla 4–5 eli käytäntönä tai täysin koko korkeakoulussa.
- Korkeakoulun pedagogiset käytännöt tukevat yrittäjämäistä toimintatapaa: toteutuu vähintään tasolla 3, eli tavoitteeseen on sitouduttu, mutta toimeenpanossa on vielä useita puutteita. Useimmiten toteutuu kuitenkin tasolla 4–5, eli käytäntönä kaikissa yksiköissä, mutta joitakin puutteita voi vielä olla.
- Korkeakoulun kansainvälistymisessä otetaan huomioon yrittäjyys (mm. vaihtokohteissa ja henkilöstökrytoinneissa) tasolla 3–4.
- Yrittäjyyden edistäminen on yksi keskeisimmistä tavoitteista korkeakoulun strategiassa ja korkeakoulun johto on sitoutunut yrittäjyyden edistämiseen.
- Yrityshautomotoimintaa on jo tai sitä kehitetään aktiivisesti toimivammaksi. Kehitettävää on erityisesti yrityshautomotoiminnan suuntaamisessa opiskelijoiden lisäksi tutkijoille.

Kehitysehdotuksia

- *Yrittäjyystoiminnan johtaminen vielä selkeämmäksi korkeakoulussa.*
- *Yrittäjyys otetaan huomioon kansainvälistymisessä.*
- *Tutkijoiden ja opetushenkilöstön yrittäjyysosaamiseen kiinnitetään huomiota ja sitä kehitetään.*

5.2 Yrittäjyyttä tukeva yliopisto

Yrittäjyyttä tukeva yliopisto -luokan yläkärkeen sijoittuu viisi yliopistoa, joiden 16 monivalintaväittämän vastaajakohtaiset keskiarvot sijoittuvat välille 2,4–2,9. Nämä yliopistot ovat HY, ISY (rehtorin vastaus), TaY, TY sekä Åbo Akademi. Samaan luokkaan, pienellä erolla sijoittuvat myös välillä 1,9-2,3 myös OY, JY sekä ISY (kehitysjohtajan vastaus).

Alle on koottu näiden yliopistojen vastausten perusteella **yrittäjyyttä tukevan yliopiston** piirteitä:

- Yrittäjyys on osa korkeakoulun toimintatapaa -tavoitteeseen on sitouduttu, mutta toimeenpanossa on vielä useita puutteita. Toimeenpano saattaa epätasaista eri yksiköissä.
- Korkeakoululla saattaa olla rakenne, yksikkö tai selkeä vastuunjako, jonka kautta yrittäjyystoimintaa johdetaan ja seurataan, mutta toimeenpanossa saattaa olla useita puutteita.
- Korkeakoulu on sitoutunut opiskelijoiden yrittäjyystietojen, -taitojen ja -valmiuksien kehittämiseen, mutta toimeenpanossa on vielä useita puutteita.
- Korkeakoulun tarjoamien opintojen osaamistavoitteet (OPS) tukevat yrittäjyyttä kohtalaisesti, joissakin tapauksissa tosin hyvin. Toimeenpanossa voi olla eroja yksiköiden kesken ja useita puutteita.
- Korkeakoulun pedagogiset käytännöt tukevat yrittäjämäistä toimintatapaa heikosti, kohtalaisesti tai hyvin. Toimeenpanossa on vielä useita puutteita. Väittämä toteutuu tasolla 1–3.
- Korkeakoulun kansainvälistymisessä otetaan huomioon yrittäjyys (mm. vaihtokohteissa ja henkilöstörekrytoinneissa) heikosti, kohtalaisesti tai hyvin. Väittämä toteutuu tasolla 1–3.
- Yrittäjyyden kehittymisen seurannan ja arvioinnin kehittäminen systemaattisemmaksi on korkeakoulussa työn alla. Tällä hetkellä seuranta on tapauskohtaista.
- Yrittäjyyttä tukevissa toimenpiteissä on runsaasti alakohtaisia eroja. Käynnissä on runsaasti hyviä käytäntöjä ja projekteja, mutta toiminta ei ole systemaattista, vaan toimenpiteet vaihtelevat eri yksiköissä ja kampuksilla runsaasti. Toimintojen hajanaisuus on kuitenkin tunnistettu ja tilanteeseen ollaan puuttumassa.

Kehitysehdotuksia

- *Pedagogisten käytäntöjen kehittäminen.*
- *Yrittäjyyden tuen saaminen läpileikkaavaksi ja tasaisemmaksi yksiköiden ja kampusten välillä.*
- *Yrittäjyystoiminnan johtaminen vielä selkeämmäksi korkeakoulussa.*
- *Yrittäjyys otetaan huomioon kansainvälistymisessä.*
- *Tutkijoiden ja opetushenkilöstön yrittäjyysosaamiseen kiinnitetään huomiota ja sitä kehitetään.*
- *Hyvien käytäntöjen kartoittaminen.*

Yrittäjämäinen yliopisto

- Yrittäjyyden edistäminen on yksi keskeisimmistä tavoitteista korkeakoulun strategiassa.
- Yrittäjyys on kiinteä osa korkeakoulun toimintatapaa sekä läpäisyperiaatteena että yksittäisinä toimina.
- Yrittäjyysnäkökulma on mukana sekä opetuksessa että tutkimuksessa.
- Yrittäjyys näkyy opetuksessa sekä yrittäjyyskursseina että yrittäjämäiseen toimintatapaan kannustavina pedagogisina menetelminä.

Yrittäjyyttä tukeva yliopisto

- Yrittäjyys on osa korkeakoulun toimintatapaa – tavoitteeseen on sitouduttu, mutta toimeenpanossa on vielä puutteita.
- Yrittäjyyttä tukevissa toimenpiteissä on runsaasti alakohtaisia eroja. Käynnissä on runsaasti hyviä käytäntöjä ja projekteja, mutta toiminta ei ole systemaattista, vaan toimenpiteet vaihtelevat eri yksiköissä ja kampuksilla runsaasti. Toimintojen hajanaisuus on tunnistettu ja tilanteeseen ollaan puuttumassa.

5.4 Yrittäjämäinen ammattikorkeakoulu

Ammattikorkeakoulujen osalta kyselyn monivalintavastauksissa oli yliopistoja vähemmän hajontaa ja yrittäjyyteen liittyvä toiminta oli yliopistojen toimintoja edistyneempää. Näin ollen ammattikorkeakouluista nousi esille kaksi luokkaa: yrittäjämäinen ammattikorkeakoulu ja yrittäjyyttä tukeva ammattikorkeakoulu. Nämäkin luokat menevät osittain päällekkäin, eikä luokittelu ole yhtä selkeä kuin yliopistojen kohdalla, vaan muodostettuja luokkia voidaan kuvata ideaalityyppeinä. **Yrittäjämäisen ammattikorkeakoulun** luokkaan sijoittui itsearvioinnissa kahdeksan ammattikorkeakoulua (Turun AMK, SAMK, SeAMK, Laurea, OAMK, KAMK, Humak ja Centria), joiden vastaajakohtaiset keskiarvot monivalintaväittämistä olivat 3,9–4,4 ja lisäksi vastaukset yrittäjyyttä osana korkeakoulun toimintatapaa koskeviin väittämiin (1, 1a ja 1b) 4 tai 5. **Yrittäjämäisen ammattikorkeakoulun** piirteitä on luonnehdittu alla.

- Yrittäjyys on keskeinen osa ammattikorkeakoulun strategiaa.
- Yrittäjyys on osa ammattikorkeakoulun toimintatapaa sekä läpäisyperiaatteena/ yrittäjämäisenä toimintatapana että yksittäisinä yrittäjyyttä tukevinä toimina tasolla 4–5 eli joko erittäin hyvin tai erinomaisesti.
- Yrittäjyyden edistymistä korkeakoulussa seurataan ja arvioidaan kattavasti.
- Ammattikorkeakoulun pedagogiset käytännöt tukevat yrittäjämäistä toimintatapaa tasolla 4–5 eli erittäin hyvin tai erinomaisesti.
- Ammattikorkeakoulussa tunnistetaan yrittäjyydestä kiinnostuneet ja tarjotaan heille tukea yrityksen perustamisessa: toteutuu tasolla 4–5 eli erittäin hyvin tai erinomaisesti.
- Yrittäjyyttä tuetaan TKI-hankkeiden kautta, TKI-toiminta yhdistetään myös opetukseen.

Kehitysehdotuksia

- *Toimintatapojen kehittäminen myös vastavalmistuneiden yrittäjyyden tukemiseksi.*

5.5 Yrittäjyyttä tukeva ammattikorkeakoulu

Yrittäjyyttä tukeva ammattikorkeakoulu -luokkaan sijoittui 14 kyselyyn vastanneista ammattikorkeakouluista (JAMK, Karelia, VAMK, MAMK, LAMK, Haaga-Helia, Lapin AMK, HAMK⁴, Metropolia, Savonia, Saimaan AMK, TAMK, KYAMK ja Arcada).

Yrittäjyyttä tukevan ammattikorkeakoulun piirteitä on kuvattu alla.

- Yrittäjyys näkyy osana ammattikorkeakoulun strategiaa.
- Yrittäjyys on osa ammattikorkeakoulun toimintatapaa. Tavoitteeseen on sitouduttu, mutta toimeenpanossa saattaa vielä olla puutteita. Yrittäjyys toteutuu useammin yksittäisinä yrittäjyyttä tukevinä toimina kuin läpäisevänä periaatteena. Väittämä toteutuu tasolla 3–4.
- Korkeakoulu arvioi kohtalaisesti yrittäjyyden edistymistä korkeakoulussa. Toimeenpano voi olla epätasaista eri yksiköissä ja siinä voi olla useita puutteita. Yrittäjyyttä koskevaa tiedonkeruuta ollaan kehittämässä. Väittämä toteutuu vähintään tasolla 2.
- Ammattikorkeakoulun pedagogiset käytännöt tukevat yrittäjämäistä toimintatapaa vähintään tasolla 2 eli kohtalaisesti. Pedagogisia käytäntöjä kehitetään yrittäjämäistä toimintatapaa entistä paremmin tukeviksi.
- Ammattikorkeakoulussa tunnistetaan yrittäjyydestä kiinnostuneet ja tarjotaan heille tukea yrityksen perustamisessa: toteutuu tasolla 3–4 eli hyvin tai erittäin hyvin.

Kehitysehdotuksia

- *Pedagogisten käytäntöjen kehittäminen yrittäjämäistä toimintatapaa entistä paremmin tukeviksi.*
- *Yrittäjyyden edistymisen seurannan ja arvioinnin kehittäminen.*
- *Toimintatapojen kehittäminen myös vastavalmistuneiden yrittäjyyden tukemiseksi.*

⁴ Hämeen amk sijoittui kahden luokan välille. Keskiarvonsa puolesta se olisi sijoittunut yrittäjämäisen ammattikorkeakoulun luokkaan, mutta kaikki muut yrittäjämäisen amk:n tunnuspiirteet eivät täyttyneet.

Yrittäjämäinen ammattikorkeakoulu

- Yrittäjyyden edistäminen on yksi keskeisimmistä tavoitteista korkeakoulun strategiassa.
- Yrittäjyys on kiinteä osa korkeakoulun toimintatapaa sekä läpäisyperiaatteena että yksittäisinä toimina.
- Yrittäjyyttä tuetaan TKI-hankkeiden kautta. TKI-toiminta on yhdistetty myös opetukseen.
- Pedagogiset käytännöt opetuksessa tukevat yrittäjämäistä toimintatapaa.
- Ammattikorkeakoulussa tunnustetaan yrittäjyydestä kiinnostuneet ja tarjotaan heille tukea yrityksen perustamisessa.

Yrittäjyyttä tukeva ammattikorkeakoulu

- Yrittäjyyden edistäminen näkyy osana ammattikorkeakoulun strategiaa, ei kuitenkaan keskeisimpänä tavoitteena.
- Yrittäjyys toteutuu useammin yksittäisinä yrittäjyyttä tukevinä toimina kuin läpäisevänä periaatteena.
- Pedagogiset käytännöt opetuksessa tukevat yrittäjämäistä toimintatapaa kohtalaisesti.

6 Tulosten arviointi

Raportin tuloksia luettaessa on muistettava, että kysely oli luonteeltaan itsearviointi. Kahdesta korkeakoulusta saatiin kahden eri tehtävissä toimivan henkilön toimittama vastaus, ja molempien korkeakoulujen kohdalla annetut vastaukset poikkesivat toisistaan jonkin verran. Tämä kertoo ensinnäkin siitä, että jo yhden korkeakoulun sisällä eri yksiköiden välillä hajonta yrittäjyyttä tukevissa toimenpiteissä voi olla suurta. Toisaalta esille nousee myös kysymys siitä, kuinka paljon vastaajan henkilökohtaiset näkemykset ovat vaikuttaneet annettuihin vastauksiin.

Aiheensa puolesta opetus- ja kulttuuriministeriön tekemä yrittäjyyskysely oli erittäin ajankohtainen, mistä saatiinkin kiitosta myös vastaajilta. Monet vastaajat toivat kommenttikentässä esille, että myös korkeakoulukentällä yrittäjyyteen liittyviä asioita pidetään tärkeinä ja keskustelunarvoisina. Useissa vastauksissa tuotiin esille, että kyselyn tuloksista ollaan kiinnostuneita, ja halua jatkokeskusteluun löytyy myös korkeakouluista. Osaltaan kyselyn aiheen merkittävydestä kertoo myös hyvä vastaajamäärä. Vastaajilla oli mahdollisuus kommentoida raporttiluonnosta kesällä 2015, ja kommentit otettiin huomioon raportin viimeistelyssä. Kommenttien pääviesti oli, että yrittäjyyden tukitoimissa tapahtuu kokoajan kehitystä korkeakouluissa, eikä kysely kaikilta osin kuvannut kaikkien korkeakoulujen toimintaa riittävän kattavasti. Kyselyn tuloksista ja korkeakoulu yrittäjyyttä edistävästä käytännöstä keskustellaan lokakuussa 2015 järjestettävässä Yrittäjyyttä tukeva korkeakoulu -seminaarissa.

Kyselyn vastauskaala oli hyvin yksityiskohtainen ja siihen pyrittiin sisällyttämään myös korkeakoulun yksiköiden välinen mahdollinen vaihtelu. Skaalan rakentamisessa onnistuttiin hyvin päätellen siitä, että palautekentässä ei annettu lainkaan negatiivista palautetta vastauskaalaan liittyen. Sen sijaan kaksi yliopistoa huomautti palautekentässä, että kyselystä puuttui yliopistojen kolmannen tehtävän eli yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen aspekti. Yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen liittyvät tekijät olivat ikään kuin sisään rakennettuina kyselyn aiheeseen, sillä yrittäjyyttä ja yritysyritystä, tutkimustulosten hyödyntämistä sekä kaupallistamista voidaan pitää tärkeinä osina yliopistojen yhteiskunnallista vuorovaikutusta.

Jälkikäteen todettiin, että kyselyssä olisi voinut olla vielä kohdennetumpia kysymyksiä ammattikorkeakouluille ja yliopistoille esimerkiksi koskien TKI-toimintaa ja kaupallistamista, mutta tällä kertaa ne jäivät jatkoselvitysten aiheiksi.

7 Johtopäätökset

Kyselyn tuloksista huomattiin, että kaikissa vastaajakorkeakouluissa on kiinnitetty runsaasti huomiota yrittäjyysasioihin. Korkeakoulut ovat eri vaiheissa yrittäjyyteen liittyvien toimenpiteiden toimeenpanossa, mutta kaikissa kyselyyn vastanneissa korkeakouluissa yrittäjyyden tukemisen merkitys on tunnustettu ja myös siihen liittyviä kehittämiskohteita on löydetty.

Kyselyn perusteella voidaan todeta, että yleisesti ottaen ammattikorkeakoulut ovat yliopistoja edellä yrittäjyyden ja yrittäjämäisen toimintatavan tukemisessa. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kentillä on kuitenkin paljon vaihtelua, ja analyysin syventämiseksi oli tarpeellista luokitella korkeakouluja. Koska kysely toteutettiin itsearviointina, on myös huomioitava, että osa vastaajista on tarkastellut toimintaansa toisia vastaajia kriittisemmin, mikä voi näkyä myös tuloksissa ja tehdyssä luokittelussa.

Huomionarvoista on, että kaikki yrittäjämäisen yliopiston luokkaan sijoittuneet yliopistot ovat kaupalliseen tai teknilliseen alaan erikoistuneita yliopistoja. Alakohtaiset erot liittyvät myös sukupuolten tasa-arvoon yrittäjyydessä, sillä kaupallisten ja teknillisten alojen opiskelijajoukko on miesvaltainen (Vipunen 2015). Suomessa naisten yrittäjyysaktiivisuus on huomattavasti pienempää kuin miehillä (TEM 2012), ja kysely antaa viitteitä siitä, että korkeakoulu yrittäjyyden kannalta on entistä tärkeämpää tarkastella yrittäjyyden tukitoimia myös monialaisissa korkeakouluissa ja naisvaltaisilla aloilla. Etenkin, kun työllisyystilanne vaikuttaa itsensä työllistävien määrän lisääntymiseen.

Kyselyn perusteella voidaan todeta, että useimmiten yrittäjyys on osa korkeakoulujen toimintatapaa yksittäisinä toimina kuin läpileikkaavana periaatteena. Muutamissa korkeakouluissa yrittäjämäinen toimintatapa on onnistuttu vastausten perusteella integroimaan osaksi kiinteäksi osaksi koko korkeakoulun toimintaa, mutta suuri osa vastaajista on vasta kiinnittämässä huomiota asiaan. Ehdottomasti positiivinen huomio on kuitenkin se, että suuri osa vastaajista tunnistaa toimintojen hajanaisuuden sekä tarpeelliset kehittämiskohteet ja kokee tarpeelliseksi puuttua asiaan. Toteutettu kysely luokki erinomaisen pohjan yrittäjyyden tuen kehittämiseksi korkeakouluissa.

Kyselyn vastauksista nousi esille, että näkemys yrittäjyydestä ja yrittäjyysopinnoista on osassa korkeakouluja edelleen melko kapea. Näissä korkeakouluissa koetaan, että yrittäjyysopinnot on tarkoitettu vain yrittäjäksi ryhtyville, eikä yrittäjämäisen toimintatavan merkitystä työllistymiselle välttämättä ymmärretä. Tähän asiaan olisi hyvä paneutua korkeakouluissa tarkemmin ja selvittää syitä asialle sekä perehtyä eri alojen työllistymistilanteisiin ja seurata työmarkkinoiden muutosta entistä tiiviimmin. Toisaalta useista vastauksista kävi ilmi, että usein yrittäjyyden edistämisen esteenä on asenneilmapiiri ja toimin-

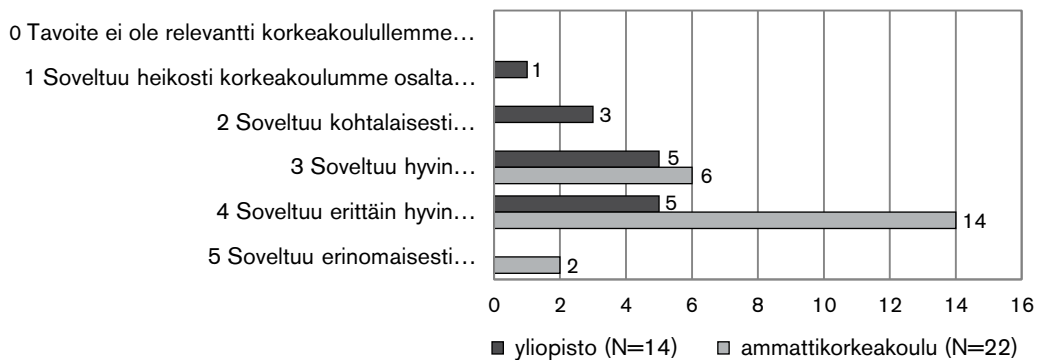
takulttuuri, jotka eivät kannusta yrittäjyyteen tai yrittäjämäiseen toimintatapaan. Myös kansainvälisessä tutkimuksessa on tunnistettu varautuneet asenteet yrittäjyyttä kohtaan ja opiskelijoiden heikko innostus yrittäjyysuralle yrittäjyyttä estäviksi tekijöiksi (Lilischkis & Volkmann 2015). Yrittäjyyden edistämiseksi tarvitaan siis edelleen jatkotoimia.

Lähteet

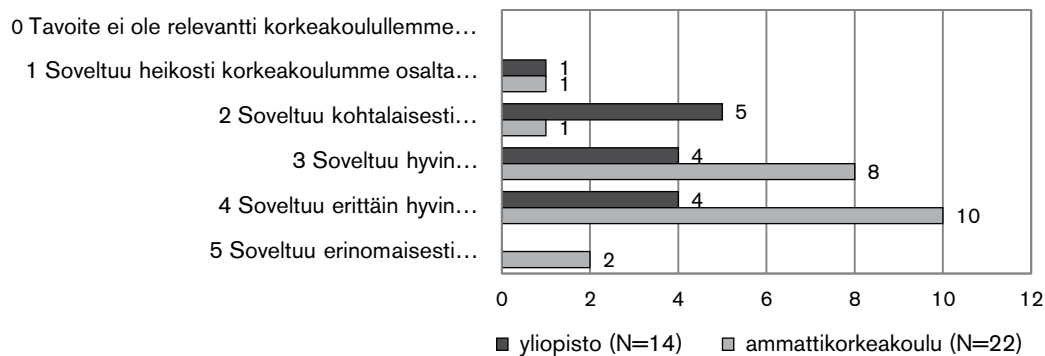
- Arene (2015). Arenen yrittäjyysuositukset.
- Lilischkis, Stefan & Volkmann, Christine (2015). Supporting the entrepreneurial potential of higher education. Preliminary findings. Slide show for expert survey, 4/2015.
- OECD (2012). A Guiding Framework for Entrepreneurial Universities. Final version 18th December 2012.
- OPM (2009a). Korkeakoulupohjaisen yrittäjyyden edistäminen. Opetusministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön korkeakoulupohjaisen yrittäjyyden edistämisen yhteistyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:10.
- OPM (2009b). Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat. Opetusministeriön julkaisuja 2009:7.
- Ruskovaara, Pihkala, Hämäläinen, Hoare (2015). Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivojen arviointi ja kehittäminen. Lappeenrannan teknillinen yliopisto 2015.
- TEM (2012). Yrittäjyyskatsaus 2012. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 46/2012.
- Vipunen (2015): Yliopistojen opiskelijat [www-sivu]. http://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Yliopistokoulutuksen%20opiskelijat-n%C3%A4k%C3%B6kulma-koulutusala.xlsb
- VNK (2011). Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 2011. Valtioneuvoston kanslia.
- VNK (2015). Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma. 29.5.2015.

Monivalintavastausten hajontakuviot

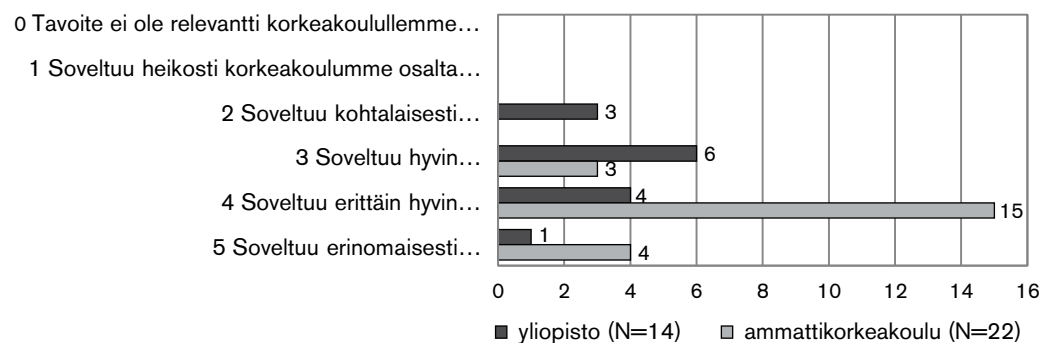
1. Yrittäjyys on osa korkeakoulun toimintatapaa

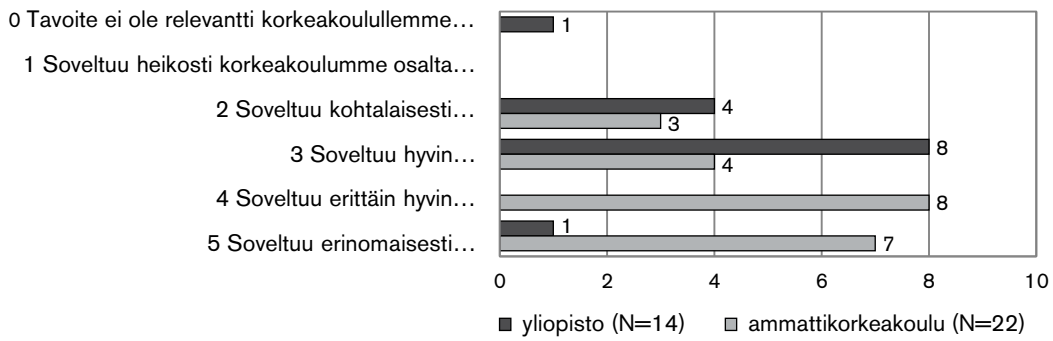
a) läpäisyperiaatteena, yrittäjämäisenä toimintatapana

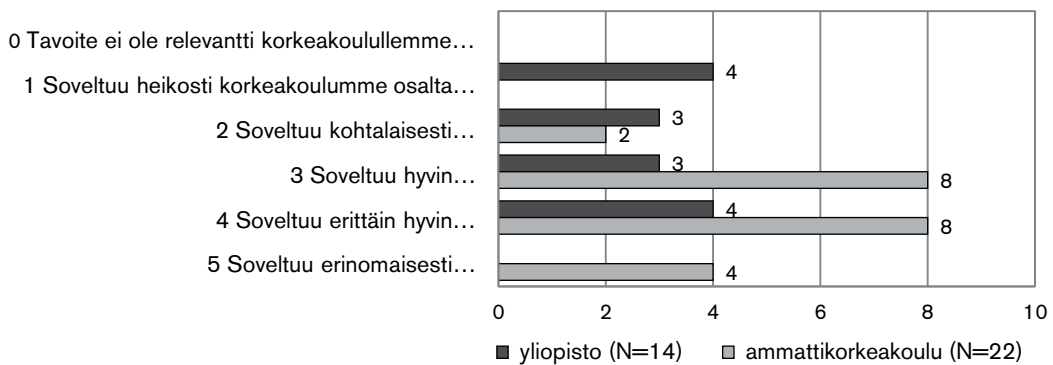
b) yksittäisinä yrittäjyyttä tukevinä toimina

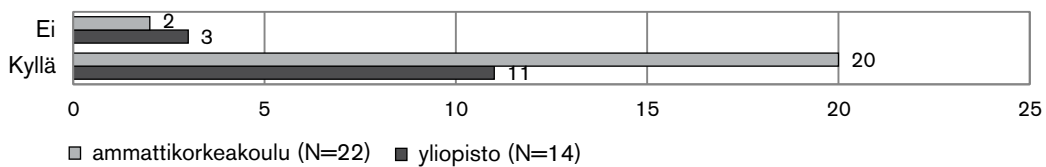
2. Korkeakoululla on rakenne, yksikkö tai selkeä vastuunjako, jonka kautta yrittäjyystoimintaa johdetaan ja seurataan

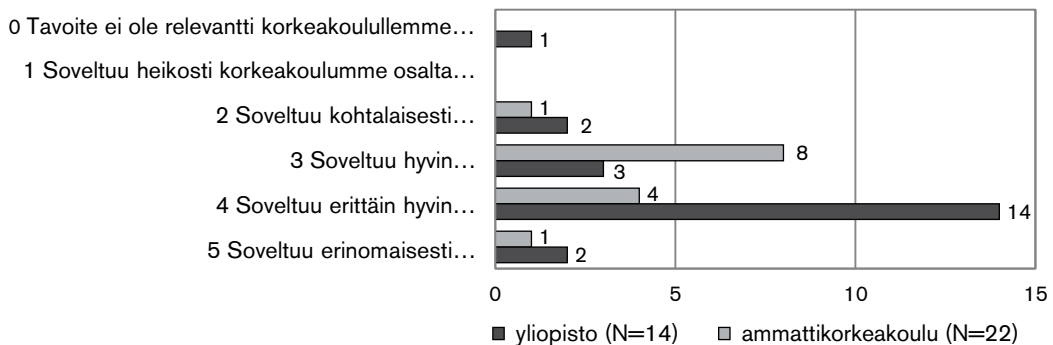
c) Korkeakoulu arvioi yrittäjyyden edistymistä korkeakoulussa

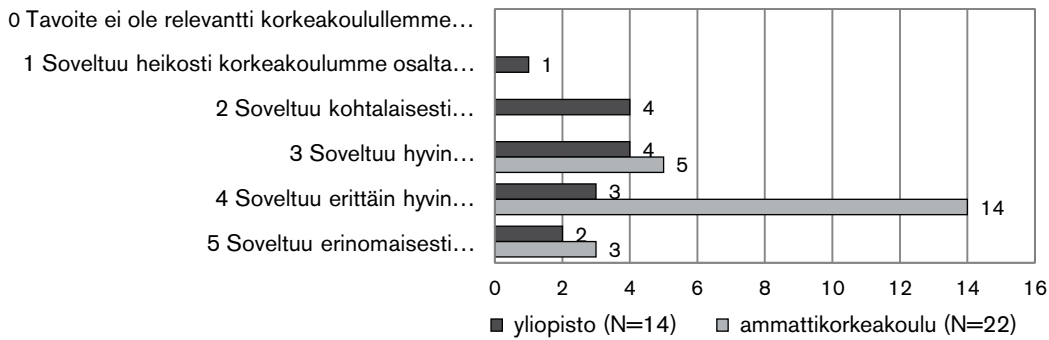
d) Yrittäjyyden edistäminen tulee olemaan yksi keskeisimmistä strategisista tavoitteista korkeakoulun profiilissa strategiakaudella 2017–2020

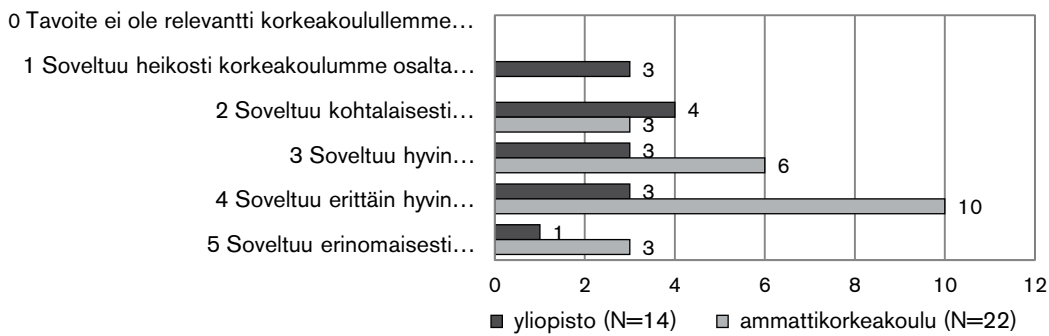
3. Korkeakoululla on toimintamallit opiskelijoiden yrittäjyystietojen, -taitojen ja -valmiuksien kehittymiselle

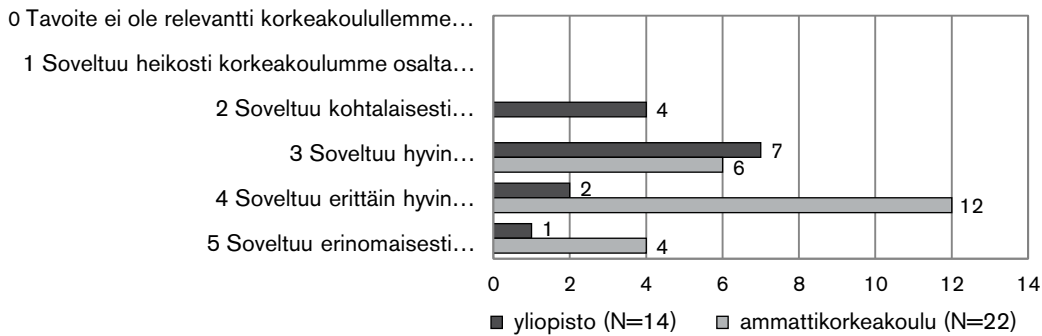
a) Korkeakoulun tarjoamien opintojen osaamistavoitteet (OPS) tukevat yrittäjyyttä

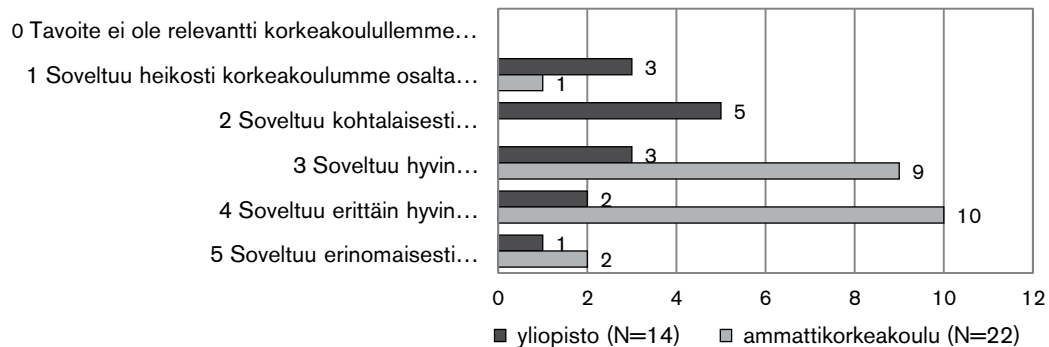
b) Korkeakoulun pedagogiset käytännöt tukevat yrittäjämäistä toimintatapaa

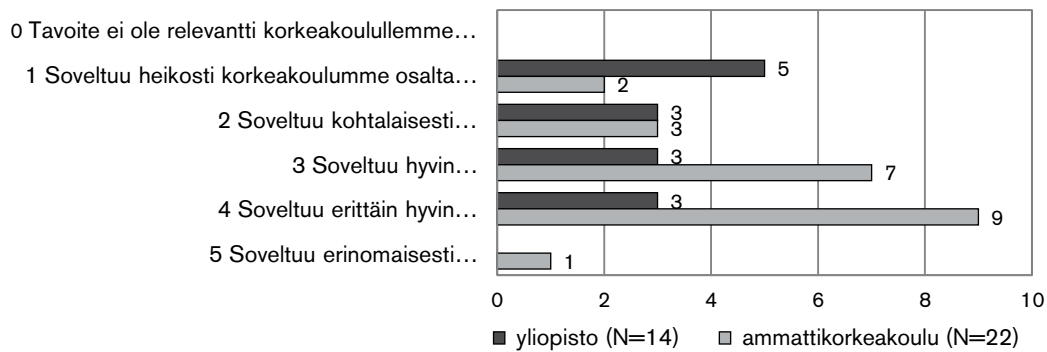
c) Korkeakoulussa tunnistetaan yrittäjyydestä kiinnostuneet ja tarjotaan heille tukea yrityksen perustamisessa

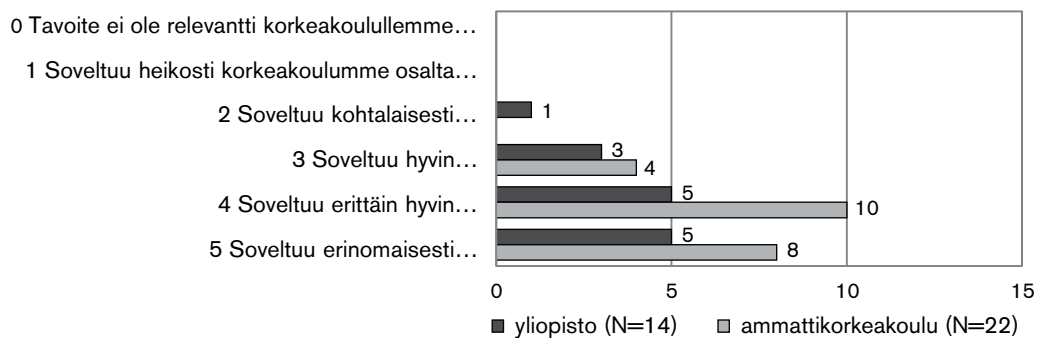
d) Korkeakoulu on kehittänyt opetus-, tutkimus- ja ohjaushenkilöstön valmiuksia yrittäjyydessä

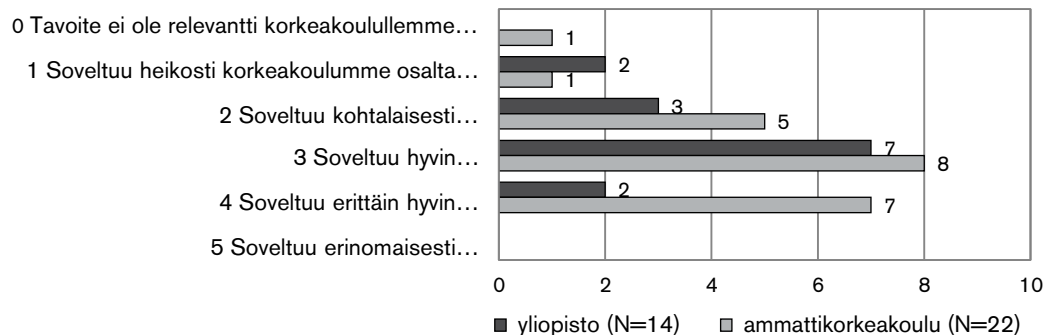
e) Korkeakoulun kansainvälistymisessä otetaan huomioon yrittäjyys (mm. vaihtokohteissa, henkilöstörekrytoinneissa)

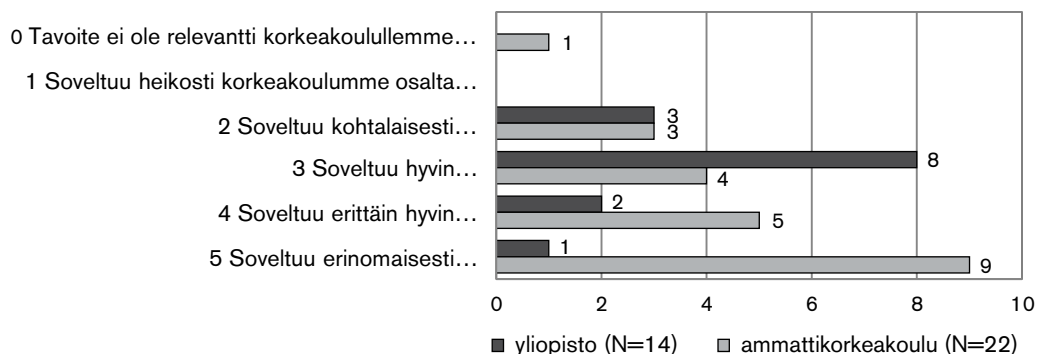
f) Yrittäjyyteen suuntautuneessa opetuksessa hyödynnetään yrittäjien asiantuntemusta

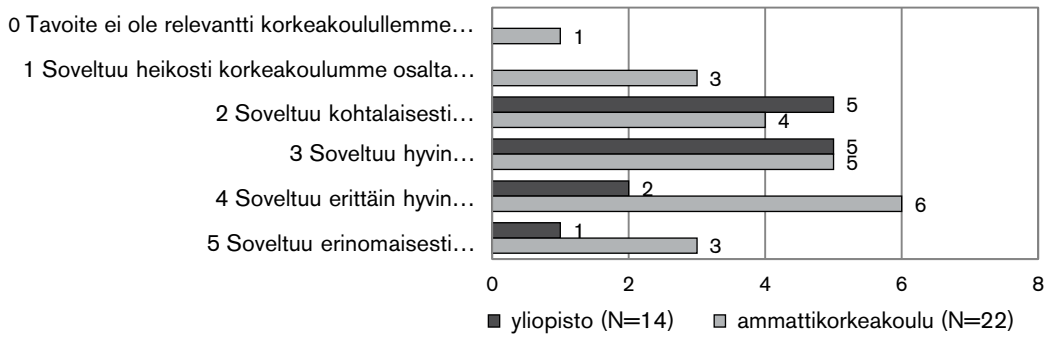
4. Korkeakoulu tukee vastavalmistuneiden yrittäjyyttä valmistumisen jälkeen (esim. tilojen käyttömahdollisuuksilla, koulutustarjonnalla)

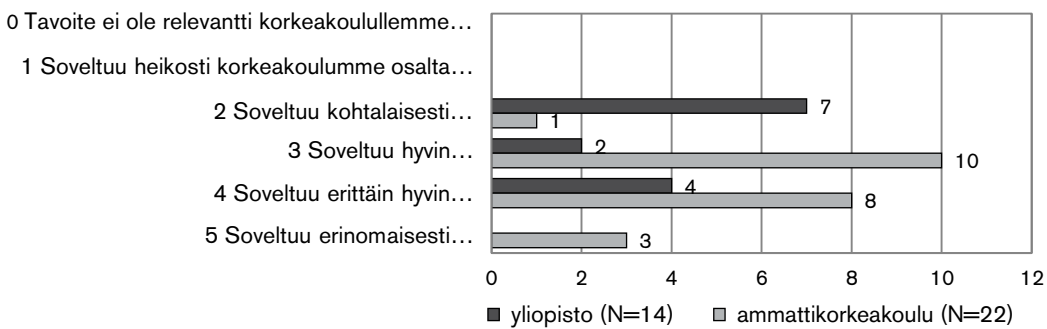
5. Korkeakoulu tukee yrityshautomoiden (tai uusien yritysten) syntymistä käytännössä a) opiskelijoiden käyttöön

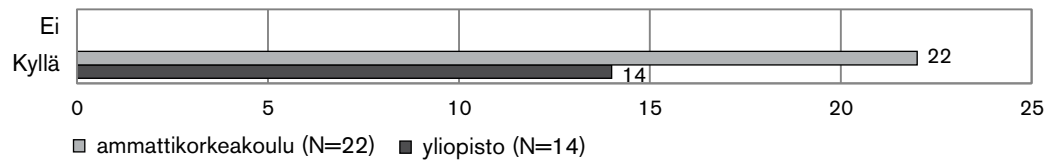
5. Korkeakoulu tukee yrityshautomoiden (tai uusien yritysten) syntymistä käytännössä b) tutkijoiden käyttöön

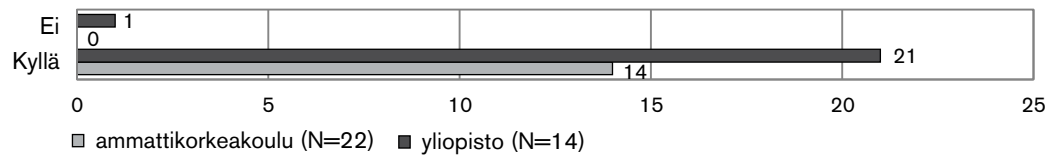
6. Korkeakoulun tuki yrittäjille ja yrittäjäksi aikoville on laajaa ja monipuolista

7. Korkeakoulu on mukana yrittäjyyttä tukevista verkostoissa (esim. kauppakamarit, YES-verkosto)

8. Korkeakoulun edustajat toimivat säännöllisessä yhteistyössä elinkeinoelämän ja yritysten edustajien kanssa

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä -sarjassa vuonna 2015 ilmestyneet

- 1 Rapport om den svenskspråkiga yrkesutbildningen med förslag till förändringar
- 2 Oppilaitosrakennusten turvallisuus
- 3 Arkistolakityöryhmän muistio
- 4 Yksityisarkistolakityöryhmän muistio
- 5 Opetushallituksen ja CIMOn yhdistämisen edellytyksiä pohtivan työryhmän muistio
- 6 Innostava koulupäivä. Ehdotus joustavan koulupäivän rakenteen vakiinnuttamiseksi
- 7 Tehokas antidoping-yhteistyö; Ad-toiminnan viranomaisyhteistyön tehostamista selvittäneen työryhmän loppuraportti.
- 8 Suuntaviivoja liikuntapolitiikan tulevaisuuteen
- 9 Erityisen koulutustehtävän asemaa lukiokoulutuksessa koskeva selvitys
- 10 Näyttötutkintojärjestelmän kehittämisryhmän loppuraportti
- 11 Kätilökoulutukselle uusi suunta. Selvitys rakennevaihtoehdoista
- 12 Arkistolain jatko työryhmän muistio
- 13 Suomen digitaaliset sisältömarkkinat: kasvun ja kehityksen edellytykset
- 14 Suomi osaamisen kasvu-uralle. Ehdotus tutkintotavoitteista 2020-luvulle

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la Culture

ISBN 978-952-263-376-7 (PDF)

ISSN-L 1799-0327

ISSN 1799-0335 (PDF)